

SPRAWOZDANIE DYREKTORA

C. K.

GIMNAZYUM ŚW. JACKA

W KRAKOWIE

za rok szkolny 1890.

KRAKOW.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Druk Wł. L. Anczyca i Spółki, pod zarządem Jana Gadowskiego.

1890.

Galicyjskie pająki z rodziny Salticoidae.

Podał

Władysław Kulczyński.

W r. 1884 podałem wykaz galicyjskich pajaków, należących do wymienionej w napisie rodziny ¹⁾). Przez pracę tę chciałem przyszłym pracownikom na polu naszej arachnologii rzecz uprościć i ułatwić, wskazując w literaturze arachnologicznej źródła użyteczne i niezbędne, uzupełniając tę literaturę pod względem synonimicznym czy opisowym wszędzie, gdzie zauważyłem pewne braki lub błędy, wreszcie zbierając krytycznie w jedną całość wszystko to, co znaleźć można w pismach naszych i obcych o naszej faunie pajęczej. Zamierzoną i rozpoczętą w ten sposób rewizją całej arachnofauny galicyjskiej przerwać musiałem z powodu innych zajęć, o których jednak nie wątpię, że nadarzając mi sposobność poznania w naturze bardzo wielu obcych gatunków, znanych mi dawniej jedynie z opisów — mniej lub więcej niedokładnych — wyjdą témsamém na korzyść zamierzonej rewizji, chociaż ją trochę opóźnią.

¹⁾ Przegląd krytyczny pajaków z rodziny *Attoidae* żyjących w Galicyi. (Rozprawy i Sprawozd. Wydź. matem.-przyr. Akad. umiej. w Krakowie, tom XII). — Nazwę rodziny *Attoidae* zmienił Prof. T. THORELL na *Salticoidae* w r. 1887 (*Tr'mo saggio sui ragni Birmani*) z powodu, że *Attoides* jest nazwą pewnego rodzaju pajaków, a dlatego forma „*Attoidae*“ nie może być używana jako nazwa rodziny. Zmiana ta byłaby niepotrzebna, gdyby ogólnie przyjęto uchwalone w roku przeszłym przez międzynarodowy kongres zoologiczny w Paryżu prawidła nomenklatury — co jednak nie wydaje mi się prawdopodobnem.

Przed przystąpieniem do dalszego ciągu owęj rewizyi chciałbym obecnie pierwszą jęj część, odnoszącą się do *Salticoidów*, uzupełnić, uwzględniając nietylko zmiany zaszłe w tym dziale arachnologii od r. 1884, ale także usterki prac dawniejszych, które przedtęm uszły męj uwagi. Na wstępie podaję kilka uwag nad arachnologiczną literaturą wogóle, które może nie bęą całkiem bez użytku.

Niedostatki dotychczasowęj arachnologicznęj literatury poznałem dokładnięj niż przed rokiem 1884, układając tablice analityczne do oznaczania pajaków węgierskich, przeznaczone do pracy rozpoczętęj przez Dra K. CHYZERA w Satoralja Ujhely. Inaczej ocenia się cudzą pracę, korzystając z nięj praktycznie i nie mając czasu na dochodzenia, czy autor dzieła, czy tęż posługujący się tęp dziełem winien, że trudno pogodzić rzeczy widziane z pisanymi, — inaczej znowu, kiedy chcąc pracować na danych w nauce podstawach, jest się zmuszonym krok za krokiem sprawdzać te dane, zanim się je wcieli w własną pracę, jako uznaną i ogólną własność nauki.

Ktokolwiek miał do czynienia z zoologią opisową, choćby tylko w zamiarze oznaczenia (czy „określenia“, jak się mówi w Warszawie) jakiegoś okazu, przyzna, że z trudnościami spotykał się na każdym kroku. Trudności takie przypisuje się n. p. niedostatkowi zebranego materiału, brakowi książek, „lepszych niż te, którymi się rozporządza“, czasem przypuszcza się, że przedmiot jest trudny i głębszych wymaga studyów. Do tych rozmaitych, w naszych zwłaszcza stosunkach zbyt często rzeczywistych powodów dodać można jeszcze jeden: niski stan zoologii opisowęj wogóle.

Nie tu miejsce rozpisywać się nad tym stanem, jego przyczynami i skutkami; rozrosła się zresztą systematyka zoologiczna do tego stopnia, że o jęj niedostatkach mówiąc, nie pokusiłby się zapewne nikt o uwzględnienie całego przedmiotu, chybaży chciał wykazać w kilku ogólnikach, że jak jednostronnym był niezbyt dawny kierunek zoologii prawie wyłącznie opisowy, tak tęż pmiatanie tym kierunkiem, z jakim dziś zbyt często spotkać się można u powołanych i niepowołanych anatomów porównawczych, znowu do celu nie prowadzi, a ustąpić powinno harmonijnemu rozwojowi wszystkich gałęzi zoologii.

Pajaki nie cieszą się szczególną sympatją zoologów, choć na nie zasługiwałyby z wielu względów. Niezupełnie łatwe do zbierania, trudniej się przechowują niż n. p. owady, a w zbiorach przedstawiają się tak, że ich nawet porównywać nie można z chrząszczami czy motylami. Dla tych, wprawdzie całkiem nie naukowych, ale — nie wątpię — rzetelnych powodów, liczba arachnologów czy arachnografów, rozrzuconych po wszystkich częściach świata, dochodzi zaledwie paru dziesiątek i długo zapewne jeszcze mierzyć się nie będzie mogła z zastępami zbierających i piszących koleoptero- lepidopterologów i t. d. Ubogą też stosunkowo okaże się literatura arachnologiczna, jeżeli ją oceniać będziemy nie podług liczby tytułów mniejszych i większych prac¹⁾, ale podług treści.

Dotkliwie daje się uczuć brak dzieł szerszego zakresu (monografij czy opisowych faun całych krajów), w którychby można znaleźć zestawione wiadomości dawniejsze, w dany zakres wchodzące, a przynajmniej w miarę możności krytycznie przerobione i do chwilowego stanu nauki dostosowane. Pod tym względem uczynili zadość słusznym wymaganiom czasu tylko szwedzi²⁾ i anglicy³⁾. Wskutek tego trzeba prawie przy każdej pracy oglądać się niemal na całą literaturę dawniejszą, przyczem kierować się tytułami rozpraw byłoby rzeczą nieporadną, w obecnym bowiem stanie literatury nie można być pewnym, czy n. p. w jakiej pracy o pajakach zebranych na Sumatrze nie znajdzie się wiadomości, że galicyjskie gatunki *Hasarius arcuatus*, *falcatus* i t. d. nie należą do rodzaju *Hasarius* ale *Ergane*. Utrudnia to rzecz bardzo, zwłaszcza, jeżeli nie ma się sposobności korzystania z bibliotek przynajmniej miernie zaopatrzonych w peryodyczne i zbiorowe pisma zoologiczne.

¹⁾ Spis prac z zakresu systematyki pajaków podał Prof. Dr. T. THORELL w dziełach: *On European Spiders*, Upsala 1869-70, str. I-XXII i 234—235, i *Remarks on Synonyms of european Spiders*, 1870-73, str. 584—589. Prace z lat 1861-80 zestawione są w Dra O. TASCHENBERGA *Bibliotheca zoologica II*; tytuły prac z ostatnich lat, od r. 1878, podaje lipski *Zoologischer Anzeiger*.

²⁾ T. THORELL, *Recensio critica araneorum, quas descripserunt Clerckius, Linnaeus, De Geerus*. Upsala 1855-56.
Id., *Om Clercks original-spindelsamling*. 1858.
Id., *Remarks on Synonyms &c.*

³⁾ O. P. CAMBRIDGE, *The Spiders of Dorset, with an Appendix containing short descriptions of those British species not yet found in Dorsetshire*. Sherborne 1879-81.

Pracujący nad systematyką czy geografią pajaków naraża się, nie uwzględniając całej dawniej literatury do ostatnich możliwych granic, na „odkrywanie“ dawno opisanych gatunków i dawno zapisanych faktów z geografii zwierząt. Z drugiej strony t. zw. korzystanie z tej dawniej literatury zbyt często nazwałoby należało nie korzystaniem, ale ciężkim mozołem, który dobrze jeszcze, jeżeli nie wyjdzie na prostą stratę czasu.

W przeciwieństwie do niektórych gałęzi zoologii, mozolących się — często bez należytego skutku — nad wyszukaniem i odpowiedniem wyzyskaniem cech t. zw. gatunkowych, arachnologia ma zadanie ograniczania gatunków stosunkowo nadzwyczaj ułatwione: łatwo jest jej poznać się na podrzędnych zmianach barw, kształtów, wielkości, gdy znajduje cechy pierwszorzędного znaczenia w narzędziach rozrodczych nieskończenie urozmaiconych, a przecież w obrębie każdego gatunku stałych, jeżeli nie bezwzględnie, to przynajmniej w jasnych granicach. Po tych cechach odróżnia dziś arachnologia całe szeregi gatunków niepozornych, n. p. w rodzaju *Erigone*, o których obfitości dawniejsi pisarze pojęcia nawet nie mieli; w tych cechach znajdują się — zdaniem mojem, opartem na dość gruntownych, choć niedokończonych poszukiwaniach — znakomite skazówki co do rzeczywistego powinowactwa gatunków, rodzajów i t. d., chociaż to dzisiaj niektórym arachnologom wydaje się nieprawdopodobnem. Nieuwzględnianie tych cech było głównym błędem dawniej arachnografii, niedostateczne ich uwzględnianie uważam stanowczo za najważniejszy niedostatek dzisiejszych prac ¹⁾.

Tak pod tym, jak i pod każdym innym względem w arachnologii za granicę pomiędzy czasami dawnymi a dzisiejszymi uważać trzeba lata 1869—1873, w których wydał Prof. TAMERLAN THORELL swoje: *On European Spiders* i *Remarks on Synonyms of European Spiders*. Nie chcę tymi słowami ubliżać autorom, którzy przed owym czasem pisali, są bowiem pomiędzy nimi pierwszorzędne znakomitości i z zasług i z poświęcenia; lekceważenie wszystkich dzieł zprzed roku 1869, dlatego tylko, że dawniejszą na sobie noszą datę, byłoby chyba dowodem nieznajomości rzeczy. Ale dowód na

¹⁾ Porówn: Przyczynek do tyrolskiej fauny pajęczaków, tom XVI Rozpraw i Sprawozd. Wydź. mat.-przyr. Akad. um., str. 246-9 i wyciągu niemieckiego str. 2—3.

to, że od wymienionych pism Thorella zaczęły się dla arachnologii nowe czasy, znajdzie każdy w pracach różnych arachnologów, nawet i takich, którzy poprawiając Thorella w drobnostkach, radziły światu okazali, że sobie, nie komu, postęp zawdzięczają.

Balamutna nomenklatura, opisy gatunków nieraz trudnych do odróżnienia, a przecież także, że z nich czasem niewiele więcej dowiedzieć się można, jak, że autor miał przed sobą rzeczywiście pajaka a nie roztocza n. p., rodzaje tak rozległe i nieokreślone, że od nich krok tylko jeden do zmieszania tysięcy gatunków w jedną stajnię Augiaszową pod nazwą *Aranea* L. czy *Araneus* Cl., to znowu drobne grupy gatunków łączonych w jeden rodzaj dlatego tylko, że autorowi wydawały się podobne, choć w rzeczywistości nie ze sobą wspólnego nie mają, i t. d. — oto szkopuły, o które rozbijają się zbyt często nietylko zamiary tego, kto bierze dawniejsze prace arachnologiczne w rękę w celu ich „wyzyskania“, ale i najlepsze chęci człowieka sięgającego do tych źródeł na to, aby uznać i uczcić pracę innych, ocenioną podług miary ich czasów i ich środków.

Od lat dwudziestu w arachnologii zaczęły się w ogólności nowe czasy; w ogólności tylko, bo nie brakło i później anatomów, którzy nie uważali za rzecz koniecznie potrzebną dowiedzieć się pierwój dokładnie nazwy zwierzęcia, zanim je rozebrali, ani nie brakło kompilatorów, zestawiających tablice analityczne dla szerszego użytku na podstawie prac dawniejszych, z pomiędzy których starannie wydzielili wszystko to, co właśnie zasługiwało na uwzględnienie. Komu zatem trzeba byłoby dowiedzieć się nazwy pajaka jakiegoś, ten gdy weźmie za podstawę dzieła z ostatnich lat dwudziestu a dojdzie do zamierzonego celu, mniej więcej może przypuścić, że w błąd nie popadł, używając w razie potrzeby pism dawniejszych, pamiętać winien o wspomnianym wyżej przełomie w arachnologii. Że jednak pomiędzy przyrodnikami bywają zdolniejsi i mniej zdolni, lepsi i gorsi obserwatorowie, pilniejsi i mniej pilni, że dalej trafiają się bogate zbiory i muzea przystępne tylko miernym pracownikom i naodwrot znakomici pracownicy z ubogimi zbiorami, — nie dziwnego, że nie wszystko, co po roku 1870 wydrukowano, jest prawdziwem i dobrém.

*

*

*

Znakomicie postąpiła arachnologia ostatnimi czasy, między innymi, w rozdziale gatunków na rodzaje, to rozbijając zbyt obszerne dawne rodzaje złożone z form nadto różnorodnych, to określając ściślej inne, o których często powiedzieć można, że dawniejsi autorowie tworząc je, kierowali się chyba tylko przeczućmi. W rodzinie *Salticoidae*, złożonej z gatunków żyjących mniej skrycie niż wiele innych, stąd więcej w oko wpadających i zastąpionych w zbiorach podróźników stosunkowo najobficiej, zrzucali dawniejsi pisarze prawie wszystko w jeden rodzaj „*Attus*“ lub „*Salticus*“. C. L. KOCH podzielił tę rodzinę na dość znaczną liczbę rodzajów, ale nie doszedł do ich ścisłego określenia. Chociaż późniejsi mnóstwo tych „*Attusów*“ dokładniej zbadali i rozrzucili w rodzaje ściślej określone, cięży jeszcze na arachnologii pozostała czereda w liczbie 220 — podług mojego katalogu, niezupełnego, bo dotąd nie udało mi się jeszcze ani zakupić ani pożyczyć kilku dzieł większych, jak NICOLETA fauny chilijskiej i rozmaitych prac drobniejszych, n. p. BLACKWALLA, utopionych w nieprzystępnych dla mnie pismach zbiorowych.

W r. 1867 napisał EUG. SIMON w Paryżu monografią europejskich gatunków tej rodziny, a już w r. 1869 jej rewizyą. Skazówki do ocenienia tej pracy znajdzie czytelnik rozrzucone tu i ówdzie w pismach Prof. THORELLA; w każdym razie zaliczyć ją wypadła do dawniejszego okresu arachnologii.

Prof. THORELL podał w *On European Spiders* podział *Salticoidów* europejskich na rodzaje, oświadczając wyraźnie, że wyniki swjej pracy, oparte na niedostatecznym materyale, uważa tylko za tymczasowe. Nie pozostała bez skutku ta praca, która zresztą najsurowszego sędziego znalazła niewątpliwie w autorze samym.

Wspomniony wyżej monograf *Salticoidów* wystąpił w r. 1876 z nowym podziałem rodzajowym tej rodziny w III tomie dzieła *Les Arachnides de France*, któremu po Thorellowych pracach w nowszej arachnologii — w zakresie fauny europejskiej — bąć co bąć pierwsze trzeba przyznać miejsce. Podług autora (porówn. uwagę na str. 3, *l. c.*) należałoby pracę tę uważać niemal za powtórzenie tego, co znajdujemy w „Monografii“ i „Rewizyi“, ze zmianami pod względem formy tylko znacznymi, w treści drobnymi. Sądzę, że o tej sprawie znacznie odmienne zdanie wyrobi sobie każdy, kto nie cofnie się przed mozolnem śledzeniem wewnętrznego rozwoju arachnologii w latach ostatnich. — Drobne zmiany i do-

datki do wymienionego systemu E. SIMONA znaleźć można w innych pismach tegoż autora, który w przeciągu 26 lat wzbogacił literaturę arachnologiczną bardzo znaczną liczbą prac (znacznie ponad 100), odnoszących się do wszystkich prawie działów systematycznych i do fauny najrozmaitszych krajów.

Na długo zapewne pozostaną *Les Arachnides de France* najważniejszym podręcznikiem dla każdego zbierającego i oznaczającego pajaki w Europie. Po tém dziele pojawiły się tylko jeszcze dwie ważniejsze prace, do których uciecby się można w sprawie rodzajowego oznaczenia europejskich *Salticoidów*: hr. EUG. KEYSERLINGA zestawienie analityczne australskich rodzajów téj rodziny w *Die Arachniden Australiens*¹⁾ i *On the Genera of the Family Attidae* G. W. i E. G. PECKHAMÓW (Milwaukee 1885).

Niewiele miałem sposobności do sprawdzenia, o ile praca hr. KEYSERLINGA odpowiada wymaganiom, jakie do tego rodzaju zestawień mieć można pod praktycznym względem; australskich pajaków bowiem wogóle widziałem niewiele, a między nimi *Salticoidów* stosunkowo bardzo mało. Nie wątpię przecież, że system *Salticoidów* — choćby tylko australskich — okaże się w naturze zawilszym, aniżeli przedstawia się w tablicy hr. KEYSERLINGA: rozcinając tę rodzinę zwierząt na 2, 4, 8 i t. d. części, a zawsze tylko na podstawie jednej cechy, niepodobna chyba dojść do naturalnych rodzajów. Pomiedzy cechami użytymi w owéj tablicy są téż i takie, które — zmienne nie tylko w obrębie jednego rodzaju, ale nawet w obrębie niektórych europejskich gatunków (t. j. inaczej przedstawiające się u samców, inaczej u samic) — nie mogą same przez się, bez poparcia czy ograniczenia innymi cechami, służyć za stanowcze drogowskazy w powikłanym i krętym systemie *Salticoidów*. Zresztą dla galicyjskich *Salticoidów* tablica hr. KEYSERLINGA małe tylko może mieć praktyczne znaczenie: z 46 rodzajów, które

¹⁾ Dzieło to pozostało niedokończone. Rozpoczął je w r. 1871 Dr. L. KOCH w Norymberdze, pomiędzy niemieckimi arachnologami w zakresie szczegółowej systematyki pierwsza powaga; jego rozległej wiedzy i rzadkiej uczynności zawdzięcza także Galicya, że w zakresie jéj fauny pajęczéj dyletantyzm i dobre chęci nie zagłuszyły rzetelnej wiedzy. Po Drze L. Kochu, gdy podobnie jak jego ojciec C. L. KOCH, autor dzieł *Die Arachniden* i *Deutschlands Crustaceen*, *Myriopoden und Arachniden*, oślepl prawie nad pajakami, podjął pracę w r. 1881 hr. KEYSERLING, znakomity znawca fauny amerykańskiej. Ostatni zeszyt wymienionego dzieła wyszedł w r. 1887. Hr. Keyserling zmarł w roku przeszłym.

zawiera, 7 tylko żyje w Galicyi; brak w niej 12-tu naszych rodzajów, a pomiędzy nimi najobfitszych w gatunki.

PECKHAMÓW praca jest przedewszystkiém kompilacyą, sumienną i dokładną, dlatego użyteczną, ale jak kompilacya, w ogóle nie lepszą od pism, z których czerpie. Podaje ona tylko podział rodziny na rodzaje i dyagnozy rodzajów, gatunków nie uwzględnia; dla oznaczeń gatunkowych znajdzie się więc w téj pracy tylko skazówki, mniej lub więcej ogólne, ułatwiające w rozmaitym stopniu używanie pism dawniejszych, o które jednak ostatecznie oprzeć się trzeba.

Posługując się wyżej wymienioną pracą E. SIMONA, można w wielu przypadkach wyszukać prawdziwą nazwę gatunku, zwłaszcza, jeżeli skądinąd zna się już pewną ilość form. Początkującego jednak sprowadzi ta praca często na bezdroża, równie jak i tego, któryby znając już przedmiot mniej więcej, brał rzeczy ściśle tak, jak są napisane. Przypuszczam, że autor rozporządzający kolosalnymi zbiorami, bez trudu może wykrywać prawdziwe stósunki powinowactwa systematycznego tam, gdzie inny, mający do czynienia z materiałem niedostatecznym, nawet przy usilnej pracy żadnego wyjścia znaleźć nie może. Inna jednakże jest rzecz dostrzec, że pewna grupa gatunków należy do jednego naturalnego rodzaju, a inny rodzaj ten dokładnie określić i na wszystkich jego gatunkach sprawdzić, czy się stosują do napisanej dyagnozy rodzajowej. Z analitycznych tablic SIMONA odnosi się czasem takie wrażenie, jak żeby autor podzieliwszy gatunki na rodzaje, z każdego rodzaju wziął do ułożenia tablicy po jednym tylko gatunku. Niesłychane ułatwienie sobie pracy w ten sposób prowadziłoby jednak tak oczywiście do niedokładności i błędów, że nie mogę posądzać autora o podobną metodę. Przypuszczam raczej, że źródła błędów są inne, więcej przypadkowe, trudniejsze do przewidzenia¹⁾. Niejedno dałoby się

¹⁾ W „*Arachnides recueillis par M. Weyers à Sumatra*“, str. 5, podał E. SIMON, że u gatunków *Ergane arcuata*, *falcata*, *laetabunda*, *incunda*, i. i. uzbrojony jest piszczel 4tej pary nóg na grzbiecie u nasady kolcem. Tak jest rzeczywiście u samców wszystkich znanych mi gatunków w rodzaju *Ergane*, t. j. u wymienionych czterech i jeszcze jednego, nieopisanego, z Syberyi wschodniej; ale kolca tego brak samicom wszystkich tych gatunków. Widocznie rozszerzył E. SIMON spostrzeżenie zrobione na samcach, także na samice, nie przypuszczając, żeby obie płci mogły się różnić w ubrojeniu tylnych nóg.

wytłumaczyć złudzeniem czy podmiotowymi błędami w zmysłowych spostrzeżeniach. Błędów takich często trudniej uniknąć, niżby się zdawało. Oceniając „na oko“ wymiary pola ocznego u *Salticoidów* otrzymywałem często wypadki niezgodne z podaniami SIMONA; gdy następnie zajął się tą rzeczą gruntowniej, przekonałem się zapomocą pomiarów mikrometrycznych, że własnym oczom dowierzać nie mogę; dla uniknienia błędów obmyśleć trzeba było osobne środki. Ostatecznie okazało się jednak, że spostrzeżenia SIMONA w ogóle są jeszcze więcej błędne, niż były moje robione „na oko“, bez użycia owych środków ostrożności.

Zresztą błędy, choćby z najrozmaitszych źródeł płynące, na wartość pracy wpływają jednakowo. Błędów nie brak w *Les Arachnides de France*, przedewszystkiem w tablicach analitycznych do oznaczania rodzajów i gatunków, a zatem właśnie w tych częściach, w których błędy może najdotkliwiej dają się uczuć. Tablice takie nie wchodzą właściwie w zakres systematyki, w ścisłym znaczeniu słowa; zato też wolno im posługiwać się cechami całkiem dowolnymi, nawet nie mającymi dla systematyki prawie żadnego znaczenia. Ich celem jedynym: temu, kto zwierze jakieś chce oznaczyć, oszczędzić straty czasu połączonej z przeglądaniem setek czy tysięcy opisów gatunkowych, rodzajowych itd. Są tedy tablice analityczne jakby systemem sztucznym, któremu pozwala się chodzić drogami choćby najbardziej krzywymi, byle zawsze doprowadził do należytego punktu w systemie naturalnym. Każdy błąd w tablicy takiej wywołuje stratę czasu, w ogólności tém większą, im wyższe są kategorie systematyczne, do których tablica się odnosi: szkodliwsze są złe tablice do oznaczania rodzajów, niż mylne tablice do oznaczania gatunków itd. Niewdzięczném dlatego w wysokim stopniu jest układanie tablic analitycznych: każdy wyjątek, każda nieprawidłowość — o której w systematyce dość jest wspomnieć mimochodem — przedstawia tu osobną przeszkodę, często więcej trudności sprawiającą, aniżeli wyzyskanie dla tablicy zasadniczych wyników danych przez systematykę. Wobec tego niesprawiedliwością byłoby zapewne oceniać zasługi systematyków podług wartości tablic przez nich zestawionych.

Galicyjskie rodzaje Salticoidów.

Ponieważ wydaje mi się prawdopodobnym, że w dotychczasowej literaturze arachnologicznej nie ma dzieła, podług którego możnaby rodzaje galicyjskich *Salticoidów* oznaczać dość pewnie a przytém nie z większymi trudnościami, niż tego wymaga sama natura przedmiotu, podaję tutaj przegląd tych rodzajów, uwzględniający — z niewielu wyjątkami — tylko galicyjskie gatunki ¹⁾).

1. Rodzaj *Salticus* odróżnia się od wszystkich innych naszych Salticoidów głową wyniesioną ponad tułów.

2. Z pozostałych 18-tu rodzajów dwa: *Leptorchestes* i *Synageles*, do poprzedniego podobne z powodu szczupłego ciała, nóg — przynajmniej z wyjątkiem 1-jej pary — cienkich, odwłoku mniej lub więcej przewężonego (sąto formy określane zwykle, jako „podobne do mrówek“), różnią się od 16-tu innych rodzajów czworobokiem oczu dłuższym niż szerokim. U reszty jest ten czworobok, t. j. pole ograniczone stycznymi zewnętrznymi poprowadzonymi do widzianych z góry oczu przednich bocznych i oczu tylnych, — szerszy niż długi. W ten sposób, zdaje mi się, lepiej jest zacząć rozdział Salticoidów na rodzaje, aniżeli to zrobił E. SIMON. Zwłaszcza do cech wziętych przez tego autora z kształtu mostku (*sternum*, *plastron*) mało mam zaufania; przypuszczam nawet, że one okażą się często błędnymi, chociaż stanowczo tego powiedzieć nie mogę, a wnoszę tak tylko z licznych zawodów, jakie mnie spotkały w innych grupach przy sprawdzaniu opisywanych wymiarów mostku. Dla odróżnienia rodzajów: *Leptorchestes* i *Synageles* lepiej będzie w każdym razie oprzeć się — w dodatku do odmiennego kształtu

¹⁾ W przeglądzie tym, mającym na celu jedynie praktyczne rozpoznawanie rodzajów, grupują się te rodzaje w następujący sposób:

- |1. *Salticus*.
- |1:|2. *Leptorchestes*, *Synageles*.
- |2:|3. *Neon*, *Ballus*, *Oedipus*.
- |3:|4. *Aelurillus*, *Ergane*, *Pellenes*.
- |4:|5. *Epiblemum*.
- |5:|6. *Marptusa*.
- |6:|7. *Dendryphantes*, *Pseudicius*.
- |7:|8. *Phlegma*.
- |8:|9. *Phlaeus*.
- |9:|10. *Heliophanus*,
- |10:|11. *Yllenus*.
- |11. *Attus*, *Euophrys*.

wargi dolnej — o kształt czworoboku ocznego (wyraźnie szerszego z tyłu niż na przedzie w rodzaju *Leptorchestes*, nie szerszego albo ledwie że szerszego w rodz. *Synageles*), aniżeli o szerokość mostku i bioder nóg średnich, które bez mikrometru i mikroskopu oceni się zapewne najczęściej mylnie.

3. Dzielać — za SIMONEM — dalszych 16 naszych rodzajów na dwie grupy podług długości głowy i tułowiu, nie napotyka się pospolicie na wątpliwości. Ale już dla węgierskich rodzajów dobrze jest określić rzecz wyraźniej: porównywać nie nieokreśloną „część głowową“ z „częścią tułowiową“, lecz długość czworoboku ocznego z długością dalszej części tułowia, obojga widzianych prosto z góry (pierwszy nie jest krótszy od drugiej w rodzaju *Ballus* itp., wyraźnie krótszy w rodz. *Attus* itp.), a nadto obwarować tę cechę, na przypadki wątpliwości, inną: w pierwszej grupie, piszczel III¹⁾ wraz z rzepką krótszy jest od odpowiednich członków IV-jej pary nóg, członek piętowy IV kolców wyraźnych nie posiada, chyba na końcu; w wątpliwych formach drugiej grupy albo wymienione członki III dłuższe są od IV, albo członek piętowy IV kolcami opatrzone jest nie tylko na końcu. Z grupy pierwszej (*Ballus* itd.) znam z opisanych przez SIMONA tylko rodzaje *Ballus* i *Neon*, nie znam: *Eris* (obecnie *Ericulus*) i *Neera* (*Neaetha*). Mylna jest cecha służyć mająca podług SIMONA do odróżnienia tych dwu skupień (*Ballus-Neon* i *Eris-Neera*), przynajmniej o tyle, że w pierwszym z nich nie zawsze są nogi III całkiem bezbronne.

Neon, z którego znam 3 gatunki, różni się od rodzaju *Ballus*, jak SIMON podaje, czworobokiem oczu „nie rozszerzonym“ ku tyłowi; dla tych, którzy nie mieliby dosyć form do porównania, nie będzie zbyt cennym dodać, że w rodzaju *Neon* bywa wprawdzie tylny szereg oczu nieco szerszy od przedniego, ale różnica jest tak mała, że odległość zewnętrznych brzegów oczu przednich bocznych jest większa (w rodzaju *Ballus* mniejsza), aniżeli odległość wewnętrznych brzegów oczu tylnych. Podanych tutaj w *Les Arachn. de France* cech wziętych z szerokości mostku, nie tykam. — Rodzaj *Ballus* niezle może będzie, za przykładem MENEGEO, rozbić na dwa: *Ballus* i *Oedipus*; piszczel III bowiem jest u ostatniego na przedniej stronie koło środka długości uzbrojony kolcem (podo-

¹⁾ Liczbami I—IV oznaczam za przykładem SIMONA pary nóg od 1-jej do 4-jej.

bnie, jak bywa, a może i jest zawsze, w rodzaju *Neon*), u pierwszego bezbronny; oczy drugiego szeregu leżą u ostatniego ledwie o $\frac{1}{3}$ bliżej, u pierwszego zaś 2 razy bliżej oczu przednich bocznych aniżeli oczu tylnych. Mniejsze znaczenie ma obecność na ciele w rodzaju *Oedipus* łusek mieniających się, a brak ich w rodz. *Ballus*. Czy rozdział ten da się utrzymać dla form egzotycznych, nie wiem, znam bowiem z obydwu rodzajów tylko po jednym gatunku (*Ball. depressus* i *Oed. aenescens*).

4. Z trzynastu dalszych rodzajów oddziela E. SIMON od reszty drobną grupę (*Marptusa* i *Hycia*, której u nas nie ma) na na téj podstawie, że u niej biodra przednie są do siebie całkiem zbliżone, u reszty zaś oddalone o szerokość wargi. W „Przeglądzie krytycznym“ (str. 67) zwróciłem uwagę na to, że z cechą tą trzeba być ostrożnym, ważną ona bowiem jest tylko dla okazów całkiem dorosłych; z niedorosłymi zajdzie się podług tablicy w *Les Arachn. de Fr.* na bezdroża. Później spostrzegłem, że w błąd popaść można także z rodzajem *Yllenus*, u którego biodra wspomniane są także więcej do siebie zbliżone, niż bywa zwykle, choć nie w takim stopniu, jak w rodzaju *Marptusa*. Porzuciwszy tę cechę, albo raczej przyznając jęj tylko znaczenie mniejsze, zgodne prawdopodobnie z jęj rzeczywistą systematyczną wartością, staje się przed czeredą gatunków dość liczną, którą, chcąc dalej rozbić, trudno wiedzieć jak zacząć. Może jeszcze najlepiej oprzeć się, za wzorem SIMONA, o zmienną długość puszczela z rzepką III i IV pary nóg. Czyby się nie dał znaleźć lepszy punkt wyjścia, powiedzieć nie mogę; że ten najlepszym nie jest, dowiedziałem się w ciągu pracy nad węgierskimi pajakami, kiedy używszy téj cechy za SIMONEM w dobrej wierze, musiałem następnie przegląd rodzajów z trudem zbudowany, a rozpadający się ku mojemu zmartwieniu, ratować dodatkowo cechami innymi.

W rodzajach *Aelurillus*, *Ergane*, *Pellenes*, mieszczą się między innymi gatunki, u których puszczel z rzepką w III-jej parze nóg jest widocznie dłuższy aniżeli w IV-jej parze. Przeciwnie, wymienione członki są widocznie krótsze w III-jej parze aniżeli w IV-jej u przeważnej liczby gatunków z rodzajów: *Epiblemum*, *Marptusa*, *Pseudicius*, *Dendryphantes*, *Phlegra*, *Philaeus*, *Heliophanus*, *Yllenus*, *Attus*, *Euophrys*. Ale trafiają się formy — w rodzajach *Aelurillus*, *Philaeus*, *Ergane*, *Euophrys*, — z którymi zawsze pobrać można, czy się owe długości oceniać będzie mniej dokła-

dnie czy nawet bardzo dokładnie. Przyjmując w zasadzie rzeczona cechę — ściśle przeprowadzić podziału na jej podstawie nie można, bez zmian systemu SIMONA dość znacznych, a niewątpliwie nieuzasadnionych — wydzielić trzeba owe dwuznaczne formy i zająć się nimi osobno. Ta drobna grupa, o ile ją znam, dałaby się rozdzielić pomiędzy rodzaje dwu innych oddziałów, wyraźnie różniących się pomiędzy sobą (piszczelami z rzepką III wyraźnie krótszymi, albo wyraźnie dłuższymi niż IV), w następujący sposób:

A) Członek piętowy I kolcami uzbrojony nie tylko na dolnej stronie, ale także na boku przednim niedaleko od podstawy:

Piszczel IV na grzbietnej stronie z kolcami . . . *Aelurillus*

— — bez kolców na grzbiecie *Philaeus*

B) Członek piętowy I bez kolca na przednim boku niedaleko od nasady:

a) Piszczel IV z jednym kolcem na grzbiecie niedaleko nasady: *Ergane* (♂)

— — bez kolca na grzbiecie niedaleko nasady:

α) Rzepki nóg tylnych (III i IV) z kolcem po obydwu stronach: *Ergane* (♀)

Rzepki nóg tylnych przynajmniej na przodzie bez kolca¹⁾:
Euophrys.

W ten sposób nie przeskoczywszy, ale podszedłszy pod napotkaną przeszkodę, możemy w grupie: *Aelurillus*, *Ergane*, *Pelienes* (z piszczelą i rzepką III dłuższymi niż IV) za SIMONEM oddzielić rodzaj pierwszy od dwu drugich na podstawie odmienego ustawienia oczu przednich: w nim styczna do górnego brzegu oczu średnich przecina oczy boczne w środku, albo trochę niżej. (Tułogłowie oglądać trzeba prosto z przodu, ustawivszy jego boczne brzegi ściśle do poziomu; podług *Les Arachn. de Fr.* padałaby wspomniona styczna na podstawę oczu bocznych; może autor podaje rzecz tak, jak się przedstawia patrzącemu na twarz, t. j. przednią ścianę tułogłowia, tutaj nieco cofniętą, prostopadle do jej powierzchni, a zatem nieco od dołu.). Wskutek takiego obniżenia oczu średnich nie widać ich albo wcale, albo tylko mało, w tułogłowie oglądanym prosto z góry. — Znacznie mniej obniżone są

¹⁾ Podług *Les Arachn. de Fr.*, str. 5, rzepki w rodzaju *Euophrys* mają być zawsze bezbronne; bywają jednak kolce na nich u niektórych gatunków.

oczy środkowe i więcej wystają poza brzeg tułogłowia widzianego z góry w rodzajach *Pellenes* i *Ergane*.

Jakkolwiek znam tylko dwa europejskie gatunki z rodzaju *Pellenes*, nie wątpię, że różniły pomiędzy tym rodzajem a *Ergane* — tj. *Hasarius* w *Les Arachn. de Fr.* w części — nie można szukać w długości członków nóg IV, wbrew bowiem podaniu w *Les Ar. de Fr.* bywa tu członek stopowy wraz z piętowym nie tylko nie krótszy, ale nawet wyraźnie dłuższy, aniżeli piszczel z rzepką. Galicyjskie gatunki z tej grupy rozróżni się po czworoboku ocznym z tyłu nie szerszym, albo bardzo nieznacznie szerszym, niż z przodu w rodzaju *Ergane*, widocznie szerszym w rodzaju *Pellenes*. Nadto bywa w pierwszym rodzaju piszczel z rzepką III często mało co dłuższy albo i nie dłuższy niż IV, znacznie dłuższy w rodzaju drugim.

5. Zostaje nam rodzajów 10. *Les Ar. de Fr.* odróżniają w tej grupie rodzaj *Yllenus* od innych po krętarzach (*trochanter*) czwartej pary nóg bardzo długich i widzialnych z góry. Cecha to w niektórych przypadkach wprawdzie uderzająca, ale formami pośrednimi — z rodzaju *Attus* — zupełnie zatarta. Dowodzi tego i ta okoliczność, że SIMON z biegiem czasu zmieniał zapatrywanie na granicę pomiędzy dwoma wymienionymi rodzajami. Tę cechę biorąc za podstawę, gdyby się nawet udało znaleźć jakąś wyraźną granicę pomiędzy krętarzami równymi $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ itd. biodra, oderwaćby trzeba pewną część gatunków z rodzaju *Attus* i połączyć w nienaturalną grupę z rodzajem *Yllenus*.

Pewniejsza będzie droga następująca: rodzaj *Epiblemum* różni się od 9 innych piszczelami I na dolnej stronie bezbronnymi, członkiem piętowym I albo bezbronnym (u ♂), albo uzbrojonym tylko jednym kolcem na końcu z przedniej strony. Inne rodzaje mają kolce na dolnej stronie piszczela I, niekiedy wprawdzie bardzo krótkie; w tych niewielu przypadkach, gdy kolców tutaj wcale nie ma, członek piętowy I opatrzony jest dwiema parami kolców na dolnej stronie.

6. Teraz, oparwszy się o wyżej wspomnianą cechę z ustawienia przednich bioder wziętą, rozdzielić możemy pozostałą grupę z 9-ciu rodzajów złożoną na dwie części: 1) *Marptusa*, 2) 8 rodzajów innych. Że cecha ta ważną jest tylko dla okazów dorosłych, nie znosi to jej wartości systematycznej. Praktycznie ważną będzie uwaga, że względu na rodzaj *Yllenus*, że ciało w rodzaju *Marptusa*

jest zawsze wydłużone, zwłaszcza odwłok, nogi tylne niewielu tylko kolcami opatrzone, że wreszcie nogi III-jej pary wyprostowane i ukośnie wtył wyciągnięte dosięgają końca piszczeli IV-jej pary. Na to zwracając uwagę, nikt nie pomyśli z *Marptusami* jedynego naszego gatunku z rodzaju *Yllenus*, u którego ciało jest krępe, nogi III-jej pary nie sięgają końca piszczeli IV, a nogi tylne posiadają kolców dużo i wielkich.

7. Na ważność systematyczną uzbrojenia członków piętowych IV zwrócił uwagę Prof. THORELL (*On Eur. Spid.*), a przed nim WESTRING (*Araneae suecicae*). Tą cechą posługując się przy podziale pozostających nam jeszcze rodzajów, zastrzegł się E. SIMON, że cecha ta nie jest ścisłą, gdyż wielkie okazy z rodzaju *Icius* i gatunek *Maevia Pavesii* miewają na owych członkach nie tylko na końcu kolce, ale nadto także koło środka kolce 1 lub 2. Zastrzeżenie w zasadzie słuszne, ale w szczegółach nie przeprowadzone należycie. O rodzaju *Icius* niewiele mogę powiedzieć, znam bowiem tylko jeden gatunek dalmacki z kilku okazów: we wszystkich okazach gatunku *Maevia multipunctata* (*M. Pavesii*), jakie widziałem — wprawdzie niewielu, ale przecież kilkunastu — członki wymienione mają kolców, nie licząc wierzchołkowych, więcej niż jeden; dlatego zaliczam rodzaj *Maevia* do grupy, w której członek piętowy IV z reguły jest opatrzony kolcami nie tylko na końcu. Ale i z innych powodów nie można wymienionej cechy użyć do odróżniania rodzajów bez zastrzeżeń: zastrzeżenia te wyrazić można w następujący sposób:

1) Członek piętowy IV tylko na końcu opatrzony kolcami; czasem znajdzie się także kolce jeden na krawędzi dolnej zewnętrznej, wówczas członek piętowy III uzbrojony jest kolcami tylko na końcu albo nadto jednym jeszcze tylko kolcem na dolnej stronie niedaleko nasady (rodzaje: *Pseudicius*, *Dendryphantes* i obcy *Icius*).

2) Członek piętowy IV między nasadą a końcem zwykle więcej niż jednym kolcem opatrzony; jeżeli zaś tylko jednym, wówczas członek piętowy III ma na dolnej stronie niedaleko podstawy 2 kolce (rodzaje: *Phlegra*, *Philaeus*, *Heliophanus*, *Yllenus*, *Attus*, *Euophrys* i obce: *Cyrba*, *Maevia*, *Menemerus*).

Czy te ostrożności, — do których doszedłem wyzyskując materiał, jakim rozporządzam, do ostatnich możebnych granic, — okazały się dostatecznymi, trudno powiedzieć: mozołną budowę wy-

wrócić może pierwszy lepszy gatunek, którego widzieć nie miałem dotąd sposobności. Dla galicyjskich gatunków jednak będą te ostrożności może nawet bez znaczenia, nie ma u nas bowiem rodzajów *Icius*, *Maevia*, *Menemerus*, dla których te zastrzeżenia są przedewszystkiém, jeżeli nie wyłącznie, potrzebne.

7. Rodzaje *Dendryphantes* i *Pseudicius* — w *Les Ar. de Fr.* od tamtego jeszcze nie oddzielony — odróżnić, u nas, łatwo po tém, że piszczel I opatrzony jest na dolnej stronie po obu brzegach kolcami u pierwszego, bezbronny zaś albo tylko na przednim brzegu kolcami uzbrojony u drugiego.

8. Dla odróżnienia pozostałych jeszcze sześciu rodzajów naszych, powiedziałbym, że wszystko, co podają *Les Ar. de Fr.* (na str. 5, Nr 21—26), jest albo mylne, albo niedokładne, albo wreszcie trudne do sprawdzenia. Np. przedni szereg oczu jest w rodzaju *Philaeus* — u samic — mniej w górę wygięty, niż w niektórych gatunkach rodzaju *Attus*; kształt piszczeli IV nie może bynajmniej służyć do odróżnienia rodzaju *Menemerus* od rodzaju *Euophrys* itp., owszem, wbrew twierdzeniu autora, członek ów jest wyraźniej rozszerzony ku końcowi w rodzaju *Menemerus*, niż np. w niektórych gatunkach rodz. *Euophrys*; rzepki w rodz. *Euophrys* nie są bynajmniej zawsze bezbronne itd. Zresztą przyznać trzeba, że łatwiej jest odróżniać te rodzaje z wejrzenia, aniżeli zestawzić dokładnie ich cechy w ścisłą tablicę analityczną.

Ograniczając się do galicyjskich gatunków, może jeszcze najłatwiej będzie oddzielić od reszty jedyną naszą *Phlegrę* (*fasciata*). Dość będzie, prawdopodobnie, w tym celu zwrócić uwagę na to, że w jej tułogłowiu, widzianém z boku, z powodu niezwykłego wydłużenia części tułowiowej wydaje się pole oczne (mierzone od przedniego brzegu oczu średnich przednich po tylny brzeg oczu tylnych) wyraźnie krótszém, aniżeli leżąca za niém część grzbietu prawie pozioma. Granica pomiędzy tą częścią grzbietu a ścianą tułogłowia tylną, mocno pochyłą, jest wprawdzie dość nieokreślona: obie widziane z boku łączą się nie w kąt o wyraźnym wierzchołku ale w krótki łuk; aby znaleźć tylną granicę owęj „prawie poziomej“ części grzbietu, trzeba w tym łuku wyszukać punkt oddzielający część grzbietu więcej zbliżoną do poziomu od części więcej zbliżonej do pionu. Trudności zwiększają się już przy uwzględnieniu dwu innych gatunków *Phlegry*, które znam; i znowu okazuje się potrzeba podparcia podanej cechy różnymi innymi, z uzbro-

jenia nóg kolcami, znacznej wysokości twarzy itd., które jednak tu pomijam, bo dla naszej fauny są prawdopodobnie bez znaczenia. — Tak długiej części poziomej grzbietu poza oczami leżącę, jak nasza *Phlegra*, nie ma żaden z pozostałych rodzajów.

9. Z grupy rodzajów: *Philaeus*, *Heliophanus*, *Yllenus*, *Attus* i *Euophrys*, możemy znowu oderwać jeden, pierwszy mianowicie, u którego nogi III-jej pary mało co krótsze od nóg IV-jej pary, wyciągnięte ukośnie w tył sięgają końcem przynajmniej po koniec piszczeli IV albo i dalej. Cecha ta jednak nie wystarcza. Zwrócić uwagę trzeba jeszcze na to, że w tym rodzaju brzeg dolny oczu tylnych leży znacznie wyżej aniżeli górny brzeg oczu przednich bocznych (tułogłowie ustawić należy brzegami bocznymi dokładnie do poziomu a oglądać je najlepiej z boku); a nadto, że członek piętowy I oprócz kółców na dolnej stronie ma jeszcze przynajmniej na przednim boku po jednym kołcu niedaleko od podstawy i na końcu. Gatunki z krótszymi nogami III nie do tego rodzaju należą, równie jak i formy o nogach III téj wprawdzie długości, jak w rodzaju *Philaeus*, ale bąc z oczami tylnymi niżej umieszczonymi, tj. tak, że ich brzeg dolny leży albo równo z górnym brzegiem oczu bocznych przednich, albo ledwie nieznacznie wyżej, — bąc z członkiem piętowym I na przedzie koło podstawy bezbronnym.

10. Z pozostałej reszty nietrudno wydzielić rodzaj *Heliophanus*. U tego podoczna część twarzy (*clypeus*) jest bardzo niska; jej wysokość dochodzi co najwięcej szóstęj części średnicy oczu przednich środkowych. Pamiętać trzeba przytém, że chodzi tu o wysokość twarzy pod oczami średnimi — nie pod bocznymi, — a nadto, że do twarzy nie liczy się błony ciągnące się od jej właściwego brzegu po nasadę szczękoroży, którato błona, ruchoma, w okazach zabitych alkoholem to wcale spostrzec się nie daje, to znowu widoczna na mniej lub więcej znacznej przestrzeni, tworzy pozorne przedłużenie twarzy ku dołowi. Właściwa twarz, twarda, pokryta bywa zwykle włosami lub łuskami, błona zaś, o której mowa, jest naga. W rodzaju *Heliophanus* sama ta różnica nie zawsze wystarczy do odgraniczenia twardej i błonistej części twarzy, włosów bowiem na tamtej bywa mało. Granicę znajdzie się jednak zawsze w cienkiej, choć ostrzej wrędze (*carina*), przechodzącej także na boki tułogłowia. Gatunki do tego rodzaju należące poznać zresztą łatwiej na oko, niż przez uwzględnianie cech systematycznych: samice, zwilżone np. alkoholem, ciało mają czarne, — tylko *Hel.*

patagiatus ma boki tułogłowia czerwone, — nogi żółte, mniej lub więcej czarno kréskowane w podłuż, czasem czarna barwa przeważa nad żółtą; na suchych okazach widać, że są pokryte łuskami metalicznie połyskującymi, a ozdobione niewielu krésami lub plamami utworzonymi z łusek białych lub żółtych. Samce odznaczają się udowym członkiem głaszczków ściśnionym i ku dołowi, w połowie długości lub ku wierchołkowi, wyciągniętym w wielki wyrostek, to pojedynczy, to na szczycie rozwidlony.

11. Z rodzajów: *Yllenus*, *Attus*, *Euophrys*, różniących się od poprzedniego wyższą twarzą, dwa pierwsze zachodzą jeden w drugi tak, że trudno o granicę, któraby ściśle opisać się dała a zarazem odpowiadała rzeczywistym stosunkom powinowactwa. W roku przeszłym oderwał E. SIMON pewną ilość gatunków od rodzaju *Attus* i połączył z częścią rodzaju *Yllenus* w osobny rodzaj: *Attulus*¹⁾. Jakkolwiek z tego nowego rodzaju znam tylko niewiele gatunków, sędzę, że jest on jeszcze mniej naturalny, niż był dawny „*Attus*“ SIMONA, i dlatego zostaje przy dawniejszym podziale. Zresztą jedyny nasz gatunek z rodzaju *Yllenus* dobrze się odznacza pewnem połączeniem cech: w przednim szeregu oczu, mocno w górę wygiętym, leżą środki oczu bocznych przynajmniej tak wysoko, jak górne brzegi oczu średnich, czworobok oczny szerszy jest z tyłu niż na przedzie, tułogłowie widziane z góry szersze jest w linii poprzecznej, na której leżą tylne oczy, aniżeli przedni szereg oczu, grzbiet jego spada od oczu tylnych po sam tylny brzeg tak szybko, że widziany z boku tworzy łuk bardzo płaski, albo kąt bardzo rozwarty, z wierchołkiem zaokrąglonym, nie bardzo różny od linii prostej, w nogach IV-jej pary członek piętowy wraz ze stopowym nie jest dłuższy aniżeli piszczel sam (bez rzepki), nogi III-jej pary o wiele krótsze od nóg IV, wyciągnięte ukośnie w tył nie sięgają bynajmniej końca ich piszczeli, wreszcie u samca część udowa głaszczka zgrubiała tworzy na spodzie u nasady wydatny guz.

11. Każda prawie z tych cech z osobna znaleźć się może w rodzajach *Attus* i *Euophrys*, ale wszystkie razem nie schodzą się nigdy, przynajmniej, ile mi wiadomo. Pomiędzy sobą różnią się

¹⁾ *Arachnidae transcaspicae ab il. Dr. G. Radde, Dr. A. Walter et A. Conchin inventae annis 1886—1877, w Verhandl. d. k. k. Zoolog.-botan. Gesellsch. in Wien, tom XXXIX.*

te dwa ostatnie rodzaje długością nóg III-jej pary, nie sięgających poza koniec piszczeli IV w rodzaju *Attus*, znacznie dłuższych w rodzaju *Euophrys*.

Nie jest celem powyższych uwag zaprowadzenie zmian czy ulepszeń w systemie *Salticoidów* przez SIMONA utworzonym. Aby nowe ustanawiać rodzaje lub ściągać dawniej utworzone, na to trzeba przede wszystkim mieć zbiory o wiele bogatsze, niż jest mój. Na niedostatecznym materiale budując, łatwo ulść złudzeniom. Pojęcie rodzaju (*genus*) jest o wiele mniej określone niż pojęcie gatunku. W praktyce kierować się można dwojakiem zapatrywaniem: albo wyszukuje się z pomiędzy znanych gatunków takie, które — podług osobistego zapatrywania systematyka — uważać można za typy udzielnych rodzajów, i gromadzi się koło tych typów wszystkie pozostałe gatunki podług przeważającego podobieństwa, a nie zważając na to, czy granice pomiędzy tak utworzonymi grupami są na pierwszy rzut oka jasne, czy też do opisanego a nawet do znalezienia trudne, — albo przeciwnie, zwraca się uwagę przede wszystkim na te granice, odstępując od dzielenia nawet obszernych i różnorodnych grup na działy drobniejsze, jeżeli do tego brakuje wyraźnych i łatwo w praktyce zastosować się dających środków. Jeden i drugi sposób postępowania ma swoje zalety i wady; do rzetelnego postępu systematyki obydwa równie dobrze przyczynić się mogą, choć teoretycznie rzecz rozważając, sądziłoby trzeba, że jedynie pierwszy zgadza się z dążeniem do systemu naturalnego, drugi prowadzi do systemów sztucznych. Do lichych wyników dojdzie systematyk postępujący czy w jednym czy w drugim kierunku, jeżeli radując się własnymi pomysłami, pozostawi ich wszechstronne zbadanie i uzasadnienie pracowitości innych.

W każdym zaś razie, jakkolwiek drogę się wybierze, nie można się spodziewać po własnej pracy — choćby sumiennej i poważnej — że ona doprowadzi do wypadków trwałego znaczenia dla nauki, jeżeli ze setek żyjących gatunków danej rodziny zna się zaledwie dziesiątki. Ciemne bowiem poczucie tego, co za typ rodzajowy uważać można, a czego nie, przechodzi tylko z wolna, w miarę, jak się poznaje coraz więcej gatunków, w ową „wprawę“, przy której często na pierwszy rzut oka lepszego nabiera się wyobrażenia o systematycznym stanowisku gatunku, niż kiedy indziej przez

mozolne i szczegółowe zestawianie i porównywanie jego cech z cechami innych gatunków, znanych przeważnie tylko z opisów. Kto znowu dzieląc jakąś grupę zwierząt, wyzyskuje w tym celu przedewszystkiem granice dostrzeżone, jasne i proste, ten może z całą pewnością liczyć na to, że każdy nowy gatunek, który mu się dostanie w ręce, przyczyni się nie do ustalenia owych granic, ale owszem do ich zawikłania, jeżeli nie do zupełnego ich zatarcia.

O tém wszystkiém wiedząc tak dobrze, jak każdy, komu systematyka zoologiczna znana jest nie tylko z czytania rzeczy drukowanych, nie kuszę się o poprawki w podziale *Salticoidów* na rodzaje, przyjętym przez E. SIMONA, chociaż i w tym kierunku będzie zapewne jeszcze nie jedno do zrobienia. Nie wdając się w krytykę planu sporządzonego przez tego autora, wskazuję tylko na to, że przeprowadzenie tego planu wypadło nie dość ściśle. Wykaz niedokładności, czy błędów byłby prawdopodobnie o wiele dłuższy, gdybym mógł zbadać w naturze przynajmniej tyle gatunków europejskich, ile ich opisał E. SIMON. I przy obecném ograniczeniu swojém uwagi powyższe posłużyć mogą za dowód, że nam tu i ówdzie w zoologii opisowej jeszcze dość daleko do doskonałości.

Gatunki galicyjskie *Salticoidów*.

Z 46 gatunków *Salticoidów*, podanych w „Przeglądzie krytycznym“, jeden trzeba wykreślić, mianowicie: *Heliophanus flavipes*. Podałem tam ten gatunek z zastrzeżeniem, wyjaśniając zarazem, dlaczego oznaczenie uważam za wątpliwe. W ciągu pracy nad arachnofauną węgierską otrzymałem za pośrednictwem Dra CHYZERA do rewizyi dość znaczną ilość gatunków zgromadzonych przez O. HERMANA, autora dzieła *Magyarország pok-faunája*, a przechowywanych w węgierskiem Muzeum narodowém i i. Między tymi gatunkami znalazły się także okazy gatunku *Heliophanus varians*, oznaczone przez E. SIMONA. Okazy te zgadzają się zupełnie z moim galicyjskim *Hel. flavipes*. Gdy więc w katalogu naszej fauny pomieszczony już został, na podstawie prac SIMONA, *Hel. varians* Sim., wykreślić z niego musimy gatunek *Hel. flavipes*, jako synonim. Nie można jednak jeszcze wiedzieć, czy nie wypadnie kiedy zastąpić w naszej faunie pajęczęj nazwy „*Hel. varians* Sim.“ nazwą „*Hel. flavipes* Hahn“, nie ma bowiem dotychczas żadnych pewnych skazówek, po którychby dojść można, czy nazwa ostatnia

należy się temu gatunkowi, któremu ją przypisał SIMON, czy też temu, który pod tą nazwą przytaczany bywał — za przykładem Dra L. KOCHA — w naszej faunie.

W ogóle *Heliophanus* jest właśnie tym rodzajem, z którym w europejskiej faunie najwięcej jeszcze zostaje do zrobienia dla ostatecznego odróżnienia gatunków. Tak n. p. podejrzenie moje, że samice opisane przez SIMONA jako *Hel. cupreus*, nie do tego należą gatunku — podejrzenia tego przypadkiem nie zanotowałem w „Przeglądzie“ — jest według wszelkiego prawdopodobieństwa słuszne. Przynajmniej widziałem pomiędzy pajakami, które na moją prośbę przysłał mi Prof. THORELL do obejrzenia, szwedzkie okazy gatunku *Hel. dubius*, oznaczone przez E. SIMONA — zgodnie z tém, co znajdujemy w *Les Ar. de Fr.*, ale zdaniem mojem mylnie — jako *Hel. cupreus*. Błędnie nazwane okazy z tego rodzaju napotkałem także pomiędzy pajakami otrzymanymi od hr. E. KEYSERLINGA, a oznaczonymi przez E. SIMONA.

Przybyły do fauny naszej od r. 1884 dwa nowe gatunki: *Attus penicillatus* Sim.? i *Euophrys n. sp.* (*erraticae*), obydwa odkryte — niestety — nie w polu, ale w moim zbiorze, gdzie były pomieszane z gatunkami *Attus saltator* Sim. i *Euophrys erratica* (Walck.). Ponieważ niepodobieństwem jest w zbiorach pajaków zaopatrzyć każdy okaz notatką, gdzie został znaleziony, jak się to dzieje w porządnym zbiorze owadów czy roślin, mogę o wymienionych dwu gatunkach tylko tyle powiedzieć, że pochodzą z bliższych okolic Krakowa.

Jeden gatunek podałem w „Przeglądzie“ pod mylném nazwiskiem, mianowicie *Euophrys petrensis*. O tém, co w Galicyi nazywało się *Euophrys petrensis*, możnaby całą powieść napisać; że jednak cały materyał do téj powieści znajdzie się w moich dawniejszych pismach o arachnofaunie galicyjskiej, poprzestaję tu na podaniu do wiadomości, że w Galicyi nie znaleziono dotychczas okazu, któryby na pewno do tego gatunku można zaliczyć. Do pomyłek przyznaję się bez wyrzutów sumienia, dowodzą one bowiem jedynie, że dzisiejsza arachnografia może jeszcze w wielu przypadkach zaprowadzić na bezdroża nawet człowieka dość oględnego i pamiętającego o tém, że poprawianie własnych pomyłek nie należy do przyjemności.

Mamy tedy Salticoidów znalezionych w Galicyi, podług dotychczasowych wiadomości, gatunków 47, mianowicie:

Salticus formicarius (DE GEER).

Leptorchestes berolinensis (C. L. KOCH).

Synageles hilarulus (C. L. KOCH).

— *confusus* (KULCZ.).

Epiblemum scenicum (CLERCK).

— *cingulatum* (PANZ.).

— *tenerum* (C. L. KOCH).

Heliophanus patagiatus (THOR.).

— *aeneus* (HAHN).

— *dubius* (C. L. KOCH).

— *cupreus* (WALCK.).

— *auratus* (C. L. KOCH).

— *varians* (E. SIM.). (*flavipes*? KULCZ. 1884).

Marptusa muscosa (CLERCK).

— *radiata* (GRUBE).

Dendryphantes hastatus (CLERCK).

— *rudis* (SUND.).

Pseudicius encarpatus (WALCK.). (*Dendryphantes enc.* KULCZ. 1884).

Philaeus chrysops (PODA).

— *bicolor* (WALCK.).

Ergane arcuata (CLERCK). (*Hasarius arcuatus* KULCZ. 1884).

— *falcata* (CLERCK). (*Hasarius falcatus* KULCZ. 1884).

— *laetabunda* (C. L. KOCH). (*Hasarius laetabundus* KULCZ. 1884).

Pellenes crucigerus (WALCK.).

Attus pubescens (FABR.).

— *terebratus* (CLERCK).

— *floricola* (C. L. KOCH).

— *rupicola* (C. L. KOCH).

— *saxicola* (C. L. KOCH).

— *Caricis* WESTR.

— *Dzieduszyckii* L. KOCH.

— *distinguendus* E. SIM.?

— *saltator* E. SIM.

— *penicillatus* E. SIM.?

Phlegra fasciata (HAHN).

Aelurillus V-insignitus (CLERCK). (*Ictidops V-insignitus* KULCZ. 1884).

— *festivus* (C. L. KOCH). (*Ictidops festivus* KULCZ. 1884).

Yllenus arenarius E. SIM.

Euophrys erratica (WALCK.).

— *n. sp.* $\sim$ *erraticae*.¹⁾

— *frontalis* (WALCK.).

— *n. sp.* $\sim$ *petrensis*. (*Eu. petrensis* KULCZ. 1884).

— *monticola* KULCZ.

— *aequipes* (CAMBR.).

Neon reticulatus (BLACKW.).

Ballus depressus (WALCK.).

Oedipus aenescens (E. SIM.). (*Ballus aenescens* KULCZ. 1884).

Niektóre z tych gatunków mają obecnie nie tę samą nazwę rodzajową, co w „Przeglądzie krytycznym“.

„*Dendryphantes encarpatus*“ należy obecnie do rodzaju *Pseudicius*, utworzonego w r. 1885 przez E. SIMONA²⁾ dla tego właśnie gatunku i kilku pokrewnych: *badius* E. SIM., *picaceus* E. SIM., *icioides* E. SIM. — Z ogólnego wejrzenia (*habitus*) sądząc, zasługuje ta grupa gatunków na rodzajowe odosobnienie od bliskich: *Dendryphantes*, *Icius*, *Epiblemum*. Że jednak sprawa nie będzie łatwa, że mianowicie kłopotliwe będzie wyznaczenie granic pomiędzy tą grupą a rodzajem *Icius*, o tém nie wątpię, chociaż znam tylko jeden gatunek z rodzaju *Icius* i cztery z rodzaju *Pseudicius*. Trudności napotyka się zwłaszcza z okazami samiecznymi; samee różnią się kształtem szczegółowo dostatecznie.

Wszystkie galicyjskie gatunki z rodzaju *Hasarius* przeniósł E. SIMON (*l. c.*) do rodzaju *Ergane*, odróżnionego od pokrewnych w r. 1881 przez hr. E. KEYSERLINGA (*Die Arachnid. Australiens*, str. 1260). Z ośmiu gatunków rodzaju *Hasarius* opisanych w *Les Ar. de Fr.* mieści się w tym rodzaju obecnie tylko jeszcze jeden: *H. Adansonii* SAV. & AUD. Czy nasze *Erganae* rzeczywiście należą do jednego rodzaju z australskimi gatunkami, opisanymi przez hr. KEYSERLINGA, powiedzieć nie mogę; jeżeli jedyny

¹⁾ Ponieważ do wykrycia tego gatunku, jak i do przekonania, że dawna galicyjska „*Euophrys petrensis*“ jest gatunkiem nieopisanym jeszcze, doszedłem przy pomocy zbiorów Dra CHYZERA, wypada mi odłożyć opisanie tych dwu gatunków do czasu wydania pracy o pajakach węgierskich.

²⁾ *Matériaux pour servir à la faune arachnologique de l'Asie méridionale*, str. 28.

znany mi australski gatunek, który wypadaloby zaliczyć do tego rodzaju, istotnie do niego należy, to nasze gatunki jeszcze raz zmienić będą musiały swą nazwę rodzajową.

Dla zastąpienia nazwy *Aelurops*, użytej przez Prof. THORELLA w r. 1869, a zajętej już dawno, bo w r. 1830, na oznaczenie pewnego rodzaju ssawców, utworzył Dr FICKERT w r. 1875 nową nazwę *Ictidops*. Tę zmienił E. SIMON 1885 r.¹⁾ na *Aelurillus*, ponieważ się okazało, że już i ona zajęta jest od r. 1868.

O powodach przeniesienia gatunku *aenescens* z rodzaju *Ballus* do rodzaju *Oedipus* (MENGE 1877) wspomniałem już wyżej (str. 11).

Do wyrażonych w „Przeglądzie“ niewielu domysłów z zakresu synonimii dodać można następujące uwagi:

Heliophannus cupreus wspomniony przez Prof. THORELLA w *Remarks on Synon.* na str. 402 (porówn. Przegląd str. 66) jest w części rzeczywiście, jak przypuszczałem, = *Hel. dubius* C. L. KOCH. Na skandynawskich okazach gatunku *Hel. cupreus*, przysłanych uprzejmie przez Prof. THORELLA, przekonałem się: 1) że samice, które w „Przeglądzie“ podałem jako należące do gatunku *Hel. cupreus*, zgadzają się z okazami zaliczonymi do tego gatunku przez Prof. THORELLA, 2) że — jak już wyżej wspomniałem — opisana w *Les Ar. de Fr.* samica gatunku *Hel. cupreus* nie do tego należy gatunku, lecz do *H. dubius*²⁾, 3) że czarna barwa głaszczków u samicy, pojawiająca się u nas nadzwyczaj rzadko, należy do całkiem pospolitych zjawisk w Szwecyi. Na setki okazów galicyjskich z blade-żółtymi głaszczkami, widziałem tylko jeden okaz, znaleziony przez Prof. B. KOTULĘ koło Przemyśla, z głaszczkami czarnymi; podług okazów szwedzkich w zbiorze Prof. THORELLA trzebaby przeciwnie czarną barwę uważać za prawidłową! — Byćby mogło, że co do samiec gatunków *Hel. cupreus* i *dubius* pomylił się Prof. THORELL, a za nim i ja, słuszność zaś by-

¹⁾ *Matériaux pour servir à la faune des arachnides de la Grèce.*

²⁾ W zbiorze Prof. THORELLA oprócz okazów oznaczonych przez niego samego są też egzemplarze (♀) przez E. SIMONA oznaczone jako *H. cupreus*, od galicyjskiego *H. cupreus* całkiem odmienne i równe naszemu *H. dubius*; do tych właśnie okazów odnosi się ustęp w *Remarks on Syn.* zaczynający się od słów: „In other specimens, in which the above mentioned single or double protuberance is absent...“

łaby po stronie E. SIMONA; to przypuszczenie uważać jednak muszę z rozmaitych powodów za zupełnie nieprawdopodobne.

O jedyném w swoim rodzaju zamieszaniu w gatunkach *Ergane* (*Hasarius*) *arcuata* i *falcata*, które wyjaśniłem w Przeglądzie (str. 72—75), mileżą dotychczas arachnologowie. Prywatną wiadomość w tej sprawie otrzymałem od Prof. THORELLA; ta przemawia za mojem zapatrywaniem. Nie sędzę, żebym potrzebował tutaj pocieszać się zdaniem: *qui tacet...*; owszem uważam rzecz za załatwioną stanowczo przez zacytowany ustęp w Przeglądzie.

Sprawdzając na wszystkich okazach, jakie się w moje ręce dostały od r. 1884, cechy podane w Przeglądzie dla gatunków *Attus rupicola* i *A. floricola* (str. 76—77), przekonałem się, że trafiają się przecież — wprawdzie nadzwyczaj rzadko — okazy nie wypływające, których nawet podług owych cech na pewno oznaczyć nie można. Czy takie wyjątkowe okazy są rzeczywistymi formami przejściowymi pomiędzy *A. rupicola* i *A. floricola* — w takim razie wypadaloby uważać gatunek *A. rupicola* za odmianę górską gatunku *A. floricola*, od tej typowej formy nie odgranieczoną ściśle — czy może wchodzi tu w grę jeszcze jaki trzeci gatunek, n. p. *A. Zimmermannii* E. SIM., czy wreszcie mamy może do czynienia z mieszancami, co się najmniej prawdopodobnem wydaje, ale niemożliwe nie jest, — na to trudno dziś odpowiedzieć.

Attus distinguendus galicyjski wymaga zawsze jeszcze porównania z okazami szwedzkiego *A. cinereus* WESTR.; bez tego niepodobieństwem jest wykryć, podług opisów, czém miałyby się różnić samice tych dwu form.

Z zanotowanych od r. 1884 nowych stanowisk dla wymienionych wyżej galicyjskich Salticoidów wspomnę tu tylko dwa ważniejsze. Z gatunku *Ergane laetabunda* miałem przed r. 1884 tylko jeden okaz, wprawdzie niewątpliwie galicyjski, ale zresztą niewiadomego pochodzenia; od Prof. Dra ST. ZARĘCZNEGO otrzymałem parę okazów dorosłych tego gatunku zebranych koło Chrzanowa. Nieodżałowany ś. p. Jan CIEŚLIK odkrył w Witkowicach pod Krakowem gatunek *Leptorchestes berolinensis*, o którym przypuścić

było dawniej można, że w Galicyi pojawia się tylko we wschodniej części kraju, podobnie jak dość dużo innych gatunków zwierząt i roślin, o których z rozsiedlenia w Galicyi wnosząc, sądzićby można, że są wschodnimi, podczas gdy w rzeczywistości należą do gatunków południowych.

* * *

Przypuszczam, że kto oznaczając Salticoidy galicyjskie, dojdzie podług podanych wyżej uwag (str. 10-19), do jakiego rodzaju należy oznaczany okaz, ten nie napotka już z oznaczeniem gatunku na wielkie trudności.

Z rodzajów: *Salticus*, *Leptorchestes*, *Pseudicius*, *Pellenes*, *Phlegma*, *Yllenus*, *Neon*, *Ballus*, *Oedipus*, mamy w kraju tylko po jednym gatunku — ile dotąd wiadomo.

Dla odróżnienia dwu naszych gatunków z rodzaju *Synageles* podaje Przegl. kryt. dostateczne różnice, przynajmniej co do samic; samiec gatunku *S. confusus* nie jest dotychczas znany.

Samce trzech galicyjskich gatunków z rodzaju *Epiblemum* odróżnić łatwo podług charakterystycznego wyrostka na pieszczelowej części głaszczka. Dla samic podałem l. c. str. 63 cechy, które z dołączonymi tam rysunkami zapewne zawsze do celu doprowadzą.

Dla rodzaju *Heliophanus* znajduje się również w Przeglądzie kryt. tablica analityczna, do której dodałbym obecnie tylko tyle, że samce gat. *H. auratus* i *varians* (w tablicy owiej nazwany „*flavipes*?“) różnią się pomiędzy sobą także pokryciem odwłoku: łuski na grzbiecie odwłoku są u pierwszego bardzo błyszczące, dość szerokie, a leżą tak gęsto, że pomiędzy nimi prawie dopatrzeć się trudno samej skóry (na okazach nieobdartych), u drugiego łuski z mdłym połyskiem, a bardzo wąskie, nie są zbyt gęsto ustawione, tak, że pomiędzy nimi wszędzie czarna skóra przegłąda. Cechy tych dwu gatunków wzięte z budowy głaszczków, choć wybitne, wymagają, jeżeli się nie ma ulć złudzeniu, i silnego powiększenia i dokładnego ułożenia głaszczka, co zwłaszcza w tym rodzaju nie zawsze bywa łatwe.

Obydwa gatunki z rodzaju *Marptusa* różnią się już barwą znacznie; obawy o ich pomieszanie nie ma wcale. Warto jednak uwagę zwrócić na to, że może znajdzie się w Galicyi także trzeci gatunek, żyjący już w północnych Węgrzech: *M. pomatia* (WALCK.);

tego nawet dorosłe okazy łatwo wziąć za *M. radiata*, odróżnienie zaś młodych okazów jest prawie niemożliwe.

Co do gatunków *Dendryphantes hastatus* i *rudis* powołuję się na „Przegląd“.

Okazy dorosłe gatunków *Philaeus chrysops* i *bicolor* odróżnia się łatwo, zwłaszcza samce. Cecha podana dla samicy w tablicy w *Les Ar. de Fr.* (wzięta z barwy włosów otaczających oczy i pokrywających niższą część twarzy) nie jest pewna; lepiej bez porównania jest zwrócić uwagę na kształt pola położonego między płucotchawkami (*epigyne*): u *Ph. bicolor* mieszczą się na nim dwa głębokie okrągławe małe dolki, między sobą i od tylnego brzegu pola mniej niż o własną średnicę odległe; u *Ph. chrysops* ciągnie się wzdłuż tego pola wypukłość rogowa, ku przodowi wyraźniejsza, zwężona i ograniczona po każdej stronie dolkiem wąskim, ku tyłowi zaś rozlewająca się na płaszczyznę pola bez wyraźnych granic; dolki wspomniane są ku tyłowi rozbieżne.

Dla gatunków rodzaju *Ergane* wystarczy tablica w *Les Ar. de Fr.* (z zastrzeżeniem, że samica nazwana w tej tablicy *Hasarius falcatus* należy do *Erg. arcuata*, samica zaś nazwana *H. arcuatus* jest właściwie *E. falcata*).

Samce gatunków z rodzaju *Aelurillus* odróżnia się łatwo podług głaszczków, jak podają *Les Ar. de Fr.* Dla samicy cecha wzięta tamże z kształtu stóp 4tej pary nóg wydaje mi się trudną do sprawdzenia; zastąpić ją można znowu cechami wziętymi z kształtu pola zwanego *epigyne*: tylna środkowa część tego pola jest w gat. *Ael. festivus* wzniesiona, granicę przednią wzniesionej części tworzą dwa doły płytkie, o brzegach niewyraźnych, ukośnie położone, ku tyłowi rozbieżne. W drugim gatunku (*V-insignitus*) nie tworzy część tylna środkowa wyraźnego wzniesienia; natomiast ozdobione jest to pole dwiema ostro wyciętymi brózdami, schodzącymi się na przodzie w kąt ostry, a ku tyłowi mniej lub więcej szybko od siebie się oddalającymi i łukowato wygiętymi.

Trudności napotyka się przy oznaczaniu gatunków z rodzaju *Attus*. Zwłaszcza tablica w *Les Ar. de Fr.* do oznaczania samicy prawdopodobnie nie na wiele się przyda. Może mniej wygodnie, ale zato pewniej, aniżeli przy pomocy tego dzieła, rozpozna się nasze gatunki w następujący sposób:

A) Samce. *Attus pubescens* różni się od wszystkich innych wielkim wyrostkiem piszczelowym głaszczka, łuskowatym, na końcu

zaokrąglonym, czarnym. U innych wyrostek ten jest mały, co najwięcej średniej wielkości, zwykle mniej więcej stożkowaty, ostro zakończony; czasem trudno go się dopatrzeć między włosami pokrywającymi głaszczek.

Attus saltator i *saxicola* mają piszczel i członek piętowy I przynajmniej na dolnej stronie czarne, członek stopowy I zaś blado żółty. Pomiedzy sobą różnią się te dwa gatunki wielkością: tułowiu pierwszego nie dochodzi nigdy dwu mm. długości, u drugiego jest ono zawsze przeszło na 2 mm. długie — częścią stopową głaszczka nie szersza aniżeli część piszczelowa lub rzepkowa u *A. saltator*, znacznie szerszą u *A. saxicola*, wyrostkiem piszczelowym głaszczka przylegającym do części stopowej u pierwszego, u drugiego odstającym (w głaszczku wyprostowanym. Porów. rysunek w Przeglądzie).

Z gatunków, u których członek piętowy I nie jest ciemniejszy, albo tylko mało co, od członka stopowego, odznacza się *A. penicillatus* (?) od innych zgrubiałą częścią piszczelową głaszczka, wzdłuż grzbietu nie krótszą przynajmniej od części rzepkowej, z boku widzianą przynajmniej tak grubą, jak część stopowa; osobliwa też jest barwa głaszczków: blado żółta z ukośną czarną kręśną, zajmującą niecały koniec części rzepkowej, grzbiet części piszczelowej i nasadę części stopowej. (Samca tego gatunku w Galicyi znalazłem nie widziałem dotychczas).

U pozostałych gatunków zwykle wydaje się wyrostek piszczelowy głaszczka, widziany z dołu, prostym lub lekko i jednostajnie w całej długości wygiętym, od nasady do wierzchołka jednostajnie zwężonym, i przylega mniej więcej do części stopowej głaszczka prawie w całej długości, t. j. koniec jego dlatego tylko nie styka się z brzegiem tej części, że wyrostek jest prosty lub prawie prosty, a brzeg części stopowej łukowaty. Tak się rzecz ma u gatunków *A. Caricis*, *distinguendus*, *floricola*, *rupicola*. — U dwu gatunków zaś: *A. terebratus* i *Dzieduszyckii*, wyrostek ów, w nasadowej części gruby, wycięty jest w drugiej połowie po wewnętrznej stronie i tworzy hak zakrzywiony ku brzegowi części stopowej a od niej przestrzenią dość znaczną oddzielony. Cecha ta jest bardzo wyraźna w gat. *A. terebratus*; mniej wyraźna, z powodu, że cały wyrostek piszczelowy jest krótki, w gat. *A. Dzieduszyckii*. Na przypadek, gdyby kto ten ostatni gatunek miał zaliczyć do grupy poprzednich

gatunków (*A. Caricis* i t. d.), podaję niżej, czém się on od tych gatunków różni.

Gatunki *A. terebratus* i *A. Dzieduszyckii* łatwo odróżnić, pominawszy barwę i t. d., po kształcie głaszczków: u pierwszego sięga koniec wyrostka piszczelowego prawie do połowy części stopowej, ta część jest gruba, znacznie szersza od dwu poprzednich członków, jój brzeg zewnętrzny złamany jest w bardzo wyraźny kąt, włosy pokrywające grzbietną jój stronę, jasne u jój nasady, zresztą ciemne, nie tworzą wyraźnego rysunku; u drugiego (*A. Dzieduszyckii*) wyrostek piszczelowy krótki, bardzo mało sięga poza podstawę części stopowej, część stopowa jest wąska, prawie nie szersza od poprzednich członków, brzeg zewnętrzny ma jednostajnie łukowaty, a na grzbiecie ozdobiona jest linią podłużną żółtawo białą na ciemnym tle, z włosów utworzoną, sięgającą od nasady prawie po wierzchołek.

W grupie *A. Caricis* i t. d. bywa grzbiet tułogłowia albo prawie jednobarwny, bez wyraźnych białych smug (*A. Caricis* i *distinguendus*), albo ciemno zabarwiony z jaskrawymi białymi lub żółtawymi liniami (*A. floricola* i *rupicola*).

A. Caricis ma część stopową głaszczka znacznie szerszą, *A. distinguendus* zaś nie szerszą, od piszczelowej. Także narzędziami rozrodczymi różnią się te dwa gatunki; u pierwszego są one prawie tego samego kształtu, jak w gat. *A. rupicola*; opis i rysunek tych części w gat. *A. distinguendus* podaję w Przeglądzie (str. 87. i fig. 21 a).

Co do gatunków *A. rupicola* i *floricola* powołuję się znowu na Przegląd. — Do tych dwu gatunków podobny jest *A. Dzieduszyckii* z barwy tułogłowia, różni się zaś od nich wąską częścią stopową głaszczka i jój ubarwieniem wyżej wspomnianém.

B) Samice rodzaju *Attus* podzielić można podług kształtu tarczki między plucotekawkami (*epigyne*) na cztery grupy:

Tarczka ta jest cała rogowata i opatrzona tuż przy tylnéj krawędzi dolkiem głębokim, okrągłym lub sercowatym, z brzegami ostrymi a przynajmniej zupełnie wyraźnymi (tylko na przodzie w środku brzeg jest niewyraźny). Tu należą *A. floricola*, *rupicola*, *Caricis*, wszystkie z dolkiem zaokrąglonym, i *A. penicillatus*(?), u którego dołek jest z tyłu głęboko sercowato wycięty, odpowiednio wyciętej tylnéj krawędzi saméj tarczki.

Attus Caricis jest barwy brunatno-rdzawéj albo brunatno-szaréj, prawie bez rysunku; najłatwiej jeszcze dostrzec się dadzą

cztery kropki na przedniej części odwłoku ustawione w czworobok, a za nimi dwie większe plamy, wszystkie białawe, tylko u okazów świeżo wylinionych jako tako wyraźne. *A. rupicola* i *floricola* ozdobione są wyraźnymi plamami białymi lub białawymi na tle brunatném lub w części czarném; zresztą porówn. „Przegląd“.

2. Tarczka rogowa, czerwona, opatrzona dolkiem albo bardzo oddalonym od tylnej krawędzi, małym, głębokim, poprzecznym, jakby z dwu połączonych okrągłych dołek utworzonym (*A. terebratus*), albo téż dołek zajmuje mniej więcej środek tarczki, jest dość wielki, płytki, a brzegi ma tak rozlane i płaskie, że trudno określić jego granice (*A. pubescens*). Część tarczki między dolkiem a tylną krawędzią tworzy u pierwszego gatunku słabą, mniej lub więcej wyraźną podłużną wyniosłość, mocno połyskującą, przedzieloną zwykle w poprzek bardzo wąską brózdka, u drugiego zaś tworzy zagłębienie mniej więcej nieokreślone.

3. Tarczka bez dolka, biała, na tylnym brzegu w środku dość głęboko a wąsko wycięta, koło wycięcia po każdej stronie opatrzona wyniosłością rogową, rozlaną, krótką, poprzeczną. Tu należy tylko *A. Dzieduszyckii*.

4. Tarczka ozdobiona dwoma dołeczkami oddzielonymi od siebie wąską wręgą. Tu należący *A. saltator* dolki ma bardzo małe, tak, że łatwo możnaby go zaliczyć do 3-jej grupy; od jedynego tam należącego gatunku odróżnić go jednak można bez trudności po bardzo nierównych nogach III i IV-jej pary: udo III wzniesione prosto do góry wydaje się u niego przynajmniej dwa razy krótszém od ustawionego równolegle uda IV, w gatunku zaś *A. Dzieduszyckii* sięga ono daleko poza połowę uda IV.

W tej grupie odznacza się *A. saxicola* barwą tułogłowia: na tle bladém leży pomiędzy oczami tylnymi całkiem czarna plama trójkątna lub strzałkowata, przecięta białą kręską w poprzek. Plamy takiej nie mają *A. penicillatus*, *distinguendus*, *saltator*. Dolki wyżej wspomniane, leżą u pierwszego z nich blisko tylnej krawędzi tarczki, tak, że odległość ich od tej krawędzi mniej wynosi, aniżeli szerokość obu dołek razem wziętych; każdy dołek, po bokach i z tyłu dobrze ograniczony ostrymi brzegami, przechodzi ku przodowi w długie rynienkowate zagłębienie; możnaby także opisać to tak, że na tarczce znajduje się jedno zagłębienie podłużne, tylko po bokach i z tyłu ostrymi brzegami ograniczone, a podzielone w całej długości wręgą wąską, z tylnego brzegu wychodzącą, na

przodzie nieznacznie znikającą. — U dwu ostatnich gatunków (*distinguendus* i *saltator*) dolki bardzo małe mieszczą się koło środka tarczki, której część leżąca za nimi jest rogowata, część zaś przednia blada i mniej więcej błoniasta.

A. distinguendus jest większy (tułogłowia długość około 2·5 mm.), czworobok oczny ma z przodu i z tyłu równo szeroki; ubarwienie ciała z kolorów szarych i białych złożone nie przedstawia wyraźnych rysunków. *A. saltator*, mniejszy (długość tułogłowia około $1\frac{3}{4}$ mm.), czworobok oczny z tyłu ma nieco szerszy niż na przedzie, a rysunek na ciele zwykle wyraźny, czarny i biały.

Na sześć galicyjskich gatunków z rodzaju *Euophrys* z dwóch znane są tylko samice (*Eu. monticola* i *Eu. n. sp. ~ petrensi*).

Z samców łatwy jest do poznania *Eu. frontalis* po kiści włosów świetnie białych na częściach głaszczka rzepkowej, puszczelowej i stopowej. *Eu. aequipes* nie ma na części puszczelowej wyraźnego wyrostka, przeciwnie u *Eu. erratica* i *Eu. n. sp. ~ erratica* z łatwością można dostrzec taki wyrostek w głaszczku oglądanym czy z góry czy z dołu. Pomiedzy sobą różnią się te dwa ostatnie gatunki prawie tylko budową głaszczków. Część stopowa z góry widziana zwęża się u pierwszego mniej więcej od połowy po wierzchołek szybko i dość jednostajnie, u drugiego zwęża się tylko bardzo mało a szczyt ma raczej skośnie ucięty niż zaokrąglony. W głaszczku oglądanym od strony wewnętrznej widać u pierwszego narzędzia rozrodcze od nasady do połowy części stopowej grube, dalej szybko zwężone, tak, że tworzą z t. zw. dzióbem części stopowej (*rostrum*) — niewiele w dół zgiętym — zatokę dość szeroką, zaokrągloną. U drugiego sięgają narzędzia rozrodcze przynajmniej do $\frac{4}{5}$ długości części stopowej, szczyt mają zaokrąglony i od dzioba części stopowej, wdół zgiętego, ledwie wąską szparą oddzielony.

Samice podzielić można na dwie grupy podług uzbrojenia puszczeli II pary nóg. U trzech naszych najdrobniejszych gatunków: *Eu. aequipes*, *monticola* i *Eu. n. sp. ~ petrensi*, stoją na dolnej stronie tego członka 2 lub 3 kolce w szeregu podłużnym, prawie równo odległym od tylnego i od przedniego brzegu puszczela; na krawędzi dolnej przedniej puszczela kolców całkiem brak; u większych gatunków (*erratica*, *n. sp. ~ erratica*, *frontalis*)

stoją wzdłuż dolnej tylnej krawędzi 3 kolce, a wzdłuż przedniej dolnej często dwa: koło połowy członka i na jego końcu, — albo też tylko jeden: na końcu.

W pierwszej grupie tarczka zwana *epigyne* opatrzona jest na przodzie dolkiem głębokim, poprzecznym, ku tyłowi przechodzącym w szeroką nieokreśloną bruzdę, ciągnącą się aż do tylnego brzegu tarczki (*Euophrys n. sp. ∼ petrensi*), albo też jest prawie równa, bez wyraźnych zagłębień (*Eu. monticola* i *aequipes*, których różnice podaje Przegląd).

W drugiej grupie tarczka wspomniana ma dwa głębokie podłużne dolki, rozdzielone bardzo wąską przegrodą w gat. *Eu. n. sp. ∼ erratica*, płaska zaś jest, bez dolków, u *Eu. erratica* i *frontalis*. *Eu. frontalis* ma mostek (*sternum*) żółtawy, tej prawie barwy co i biodra nóg, odwłok bładły z czarnymi kreseczkami; u *Eu. erratica* mostek brunatny różni się barwą znacznie od białych bioder, odwłoku tło jest brunatne, rysunek na nim złożony z białych linii.

Kończę ten drobny przyczynek do naszej fauny złożeniem podziękowania wszystkim, których przyjaźni, życzliwości czy uczynności zawdzięczam, że pracować mogę w obranym szczupłym zakresie, mając i materiałów i książek dosyć, chociaż na gromadzenie jednych i drugich brakłoby samemu i czasu i środków. Nie považam się wiązać z niniejszą urywkową pracą imion tych wszystkich naszych i obcych przyrodników, którym do wdzięczności jestem obowiązany. Wspomnę tylko jednego: Prof. T. THORELLA, jako tego, który od lat ośmiu wspiera mnie światłą radą, przedmiotowem a życzliwem ocenianiem moich zapędów arachnologicznych, używaniem książek i okazów ze swego zbioru, a do tego wszystkiego znajduje chęć i czas, chociaż go od lat wielu nęka ciężka choroba, przy jakiej inny znalazłby może dość siły ducha do pracy w nauce, nie byłby jednak chyba w stanie z równem zaparciem się siebie samego nie tylko spełniać prośby ale nawet przewidywać cudze życzenia.

Alfabetyczny spis nazw rodzajowych, gatunkowych i synonimów.

- Aelurillus* str. 10, 12, 13, 24.
 — *festivus* 22, 27.
 — *V-insignitus* 22, 27.
Aelurops 24.
Attulus 18.
Attus 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 27.
 — *Caricis* 22, 28, 29.
 — *distinguendus* 22, 25, 28, 29, 30, 31.
 — *Dzieduszyckii* 22, 28, 29, 30.
 — *floricola* 22, 25, 28, 29, 30.
 — *penicillatus* 21, 22, 28, 29, 30.
 — *pubescens* 22, 27, 30.
 — *rupicola* 22, 25, 28, 29, 30.
 — *saltator* 21, 22, 28, 30, 31.
 — *saxicola* 22, 28, 30.
 — *terebratus* 22, 28, 29, 30.
 — *Zimmermannii* 25.
Ballus 10, 11, 26.
 — *aenescens* 23.
 — *depressus* 23.
Cyrba 15.
Dendryphantes 10, 12, 15, 16.
 — *encarpatus* 22, 23.
 — *hastatus* 22, 27.
 — *rudis* 22, 27.
Epiblemum 10, 12, 14, 26.
 — *cingulatum* 22.
 — *scenicum* 22.
 — *tenerum* 22.
Ergane 10, 12, 13, 14, 23.
 — *arcuata* 8, 22, 25, 27.
 — *falcata* 8, 22, 25, 27.
 — *laetabunda* 8, 22, 25.
Ericulus 11.
Eris 11.
Euophrys 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18.
 — *aequipes* 23, 31, 32.
 — *erratica* 21, 23, 31, 32.
 — *frontalis* 22, 23, 31, 32.
 — *monticola* 23, 31, 32.
 — *petrensis* 21.
 — n. sp. ~ *erraticae* 21, 23, 31, 32.
 — n. sp. ~ *petrensi* 23, 31, 32.
Hasarius 14, 23.
 — *Adansonii* 23.
 — *arcuatus* 22.
 — *falcatus* 22.
 — *laetabundus* 22.
Heliophanus 10, 12, 15, 17, 26.
 — *aeneus* 22.
 — *auratus* 22, 26.
 — *cupreus* 21, 22, 24.
 — *dubius* 21, 22, 24.
 — *flavipes* 20, 22.
 — *patagiatus* 18, 22.
 — *varians* 20, 22, 26.
Hyctia 12.
Icius 15, 16, 23.
Ictidops 24.
 — *festivus* 22.
 — *V-insignitus* 22.
Leptorchestes 10, 26.
 — *berolinensis* 22, 25.
Maevia 15, 16.
 — *Pavesii* (*multipunctata*) 15.
Marptusa 10, 12, 14, 26.
 — *muscosa* 22.
 — *pomatia* 26.
 — *radiata* 22, 27.
Menemerus 15, 16.
Neaetha 11.
Neera 11.
Neon 10, 11, 26.
 — *reticulatus* 23.
Oedipus 10, 11, 24, 26.
 — *aenescens* 23.
Pellenes 10, 12, 13, 14, 26.
 — *crucigerus* 22.
Philaeus 11, 12, 13, 15, 16, 17.
 — *bicolor* 22, 27.
 — *chrysops* 22, 27.
Phlegra 10, 11, 15, 16, 26.
 — *fasciata* 22.
Pseudicius 10, 12, 15, 16, 23, 26.
 — *badius* 23.
 — *encarpatus* 22, 23.
 — *icioides* 23.
 — *picaceus* 23.
Salticus 10, 26.
 — *formicarius* 22.
Synageles 10, 26.
 — *confusus* 22, 26.
 — *hilarulus* 22.
Yllenus 10, 12, 14, 15, 17, 18, 26.
 — *arenarius* 22.

CZEŚĆ URZĘDOWA.

I.

SKŁAD GRONA NAUCZYCIELSKIEGO.

przy końcu roku szkolnego 1890.

A). Dla nauki obowiązkowej.

1. Skuba Tadeusz, dyrektor, uczył języka greckiego w klasie V. — 5 godzin tygodniowo.

2. Znamirowski Ignacy, doktor fil., profesor w VIII randze, uczył języka łaciń. w kl. IVa i VI, polskiego w klasie VIII. — 15 godzin tygodniowo.

3. Rozwadowski Józef, prof., uczył języka łacińskiego w kl. IIa+b. — 16 godzin tygodniowo.

4. Stodolak Stanisław, doktor fil., prof., uczył języka łaciń. w kl. III a+b, IVb — 18 godzin tygodniowo.

5. Tułasiewicz Józef, prof., gospodarz kl. V, uczył języka niemiec. w kl. Ib, historii powszech. w kl. IIIa+b, V, VII — 18 godzin tygodniowo.

6. Baczakiewicz Feliks, prof., zawiadowca biblioteki uczniów, gospodarz VIII kl., uczył języka łaciń. w kl. Ia, niemieckiego w kl. V, VIII — 16 godzin tygodniowo.

7. Alexandrowicz Włodzimierz, prof., zawiadowca zbioru map geogr., gospodarz kl. IVa, uczył języka polskiego w kl. IIa, historii powszechniej w kl. IIa, IVa, VI, VIII — 18 godzin tygodniowo.

8. Taborski Józef, prof., zawiadowca biblioteki profesorów, uczył języka łacińskiego w kl. VIII, greckiego w kl. VI, VIII — 15 godzin tygodniowo.

9. Kulczyński Władysław, prof., zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył matematyki w kl. IIa+b, IVa+b, historii naturalnej w kl. IIa, V, VI — 18 godzin tygodniowo.

10. Charkiewicz Edward, prof., przydzielony czasowo do Wys. c. k. Ministerstwa W. i O. w Wiedniu.

11. Siedlecki Wojciech, ks. prof., exhortator dla uczniów klas wyższych, uczył religii w kl. IIa, IIIa+b, IVa+b, V, VI, VII, VIII, — 18 godzin tygodniowo.

12. Kawecki Medard Antoni, prof., zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył matematyki w kl. V, VI, VII, VIII, fizyki w kl. VII, VIII, — 18 godzin tygodniowo.

13. Krasnosielski Teofil, prof., gospodarz kl. VII, uczył języka łacińskiego w kl. V, VII, greckiego w kl. VII — 15 godzin tygodniowo.

14. Waśkowski Wawrzyniec, egzaminowany zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIb, uczył języka polskiego w kl. IIb, IIIa, V, VI, geografii i historii powszechnej w kl. Ib, IIb — 19 godzin tygodniowo.

15. Zwoliński Maciej, egzam. zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IVb, uczył języka polskiego w kl. IIIb, IVa+b, matematyki w kl. IIIa, fizyki w kl. IVa+b — 18 godzin tygodniowo.

16. Vogl Franciszek, egzam. zastępca naucz., gospod. kl. IIIb, uczył matematyki w kl. Ia+b, IIIb, historii naturalnej w kl. Ia+b, IIb; fizyki w kl. IIIa+b — 19 godzin tygodniowo.

17. Gawalewicz Adolf, egzam. zastępca naucz., gospodarz kl. Ib, uczył języka łacińskiego w kl. Ib, polskiego w kl. Ia+b, geografii w kl. Ia — 17 godzin tygodniowo.

18. Gruszecki Antoni, ks., zastępca naucz., exhortator dla uczniów klas niższych, uczył religii w kl. Ia+b, IIb, — 6 godzin tygodniowo.

19. Lityński Michał, egzam. zastępca naucz., gospodarz kl. Ia, uczył języka niemieckiego w kl. Ia, IVa+b, historii powszechnej w kl. IVb — 18 godzin tygodniowo.

20. Karbowski Antoni, doktor fil., zastępca naucz., gospodarz kl. IIa, uczył języka polskiego w kl. VII, niemieckiego w kl. IIa+b, propedeutyki filoz. w kl. VII, VIII — 17 godzin tygodniowo.

21. Szafran Tomasz, zastępca naucz., gospodarz kl. IIIa, uczył języka greckiego w kl. IIIa+b, IVa+b — 18 godzin tygodniowo.

22. Kannenberg Józef, zastępca naucz., gospodarz kl. VI, uczył języka niemieckiego w kl. IIIa+b, VI, VII — 16 godzin tygodniowo.

B) Dla nauki nadobowiązkowej.

1. Tułasiewicz Józef, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w kl. IIIa+b i VII, w każdej po jednej godzinie tygodniowo.

2. Alexandrowicz Włodzimierz, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w kl. IV i VI, w każdej po 1 godzinie tygodniowo.

3. Lityński Michał, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w kl. IVb w jednej godzinie tygodniowo.

5. Zwoliński Maciej, j. w., uczył kaligrafii w trzech oddziałach, po 1 godzinie tygodniowo w każdym.

5. Dec Walenty, uczył śpiewu w 2 oddziałach, — 5 godzin tygodniowo.

6. Geciów Onufry, egzam. zastępca naucz. wyższej szkoły realnej w Krakowie, uczył stenografii, w 2 godzinach tygodniowo.

7. W Towarzystwie „Sokół krakowski“ pobierała młodzież gimnazjalna naukę gimnastyki w trzech oddziałach, w każdym po 2 godziny tygodniowo.

II.

ROZKŁAD NAUK.

KLASA I.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Nauka wiary i obyczajów	Katech. Szustera (Zielińskiego).
2	J. łaciński	8	Nauka o formach prawidłowych. Co tydzień wypracowanie szkolne.	Gram. Samolewicza Przykłady Znamierowskiego 1878.
3	J. polski	3	Odmiana imion, nauka o zdaniu pojedynczym, pierwsze zasady głosowni i pisowni. Czytanie, opowiadanie i wyuczanie się na pamięć ustępów. Co dziesięć dni praca piśmienna.	Gram. Małeckiego Wypisy tom I. 1875.
4	J. niemiecki	6	Odmiana imion i czasowników, nauka o zdaniu pojedynczym, pisownia przy danej sposobności. Co tydzień wypracowania szkolne.	L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie.
5	Geografia	3	Wstępne pojęcia o kosmografii i geografii matematycznej, opis powierzchni ziemi według jej naturalnych własności, wiadomości najważn. z politycznej geografii, czyt. i rys. map.	Benoni i Tatomir Geografia.
6	Matematyka	3	Arytmetyka i geometrya na przemian. Cztery działania liczbami całkowitymi, podzielność liczb, ułamki; linia prosta, koło, kąty, linie równoległe, trójkąt z wyjątkiem o przystawianiu, konstrukcyje zasadnicze. Co miesiąc zadanie szkolne, ćwiczenia domowe na każdą lekcję.	Arytmetyka Zajackowskiego w. II. Geometrya Moćnika (Maryniaka) I.
7	Historia naturalna	$\frac{2}{27}$	Ssawce i bezkręgowce.	Zoologia obrazowa Nowickiego wyd. 5.

KLASA II.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Dzieje starego zakonu.	Dąbrowski T. Historia biblijna.
2	J. łaciński	8	Formy nieprawidłowe z powtórzeniem prawidłowych. Części mowy nieodmienne.	Gram. i Przykłady Samolewicz, 1887.
3	J. polski	3	Odmiana czasownika, zdanie złożone, składnia zgody, czytanie jak w klasie 1szej.	Gram. jak w kl. I. Wypisy tom II.
4	J. niemiecki	5	Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach w połączeniu z główniejszymi prawidłami składni i rzędu, tłumaczenie, pisownia. Czytanie, opowiadanie i wyczuwanie się na pamięć łatwych ustępów z wypisów.	L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie, II.
5	Geografia	4	1. Geogr. fizyczna i polityczna Azji i Afryki. Oro i hydrografia Europy, szczegółowy opis południowej i zachodniej Europy. 2. Dzieje starożytne, sposobem biograficznym.	Geogr. Wislickiego (Baranowskiego i Dziedzickiego) Welter (Sawczyński) I, w. V.
6	Matematyka	3	Arytmetyka i geometrya na przemian; skrócone mnożenie i dzielenie, pojedyncza reguła trzech; stosunki i przystawianie trójkątów, koło, czworobok i wielobok. Zadania jak w kl. I.	Arytmetyka Zajączkowskiego Geometrya Moćnika (Maryniaka)
7	Historia naturalna	2	W I półroczu zoologia: ptaki, gady, płazy i ryby, w II półroczu: botanika.	Zoologia jak w kl. I. Botanika Rostańskiego.
		27	Wszystkie ćwiczenia piśmienne jak w kl. I.	

KLASA III.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Dzieje nowego zakonu.	Dąbrowski T. Szuster (Rodecki) Historia biblijna
2	J. łaciński	6	Składnia zgody i przypadków. Czytanie z Korneliusza Neposa: życoty Mityadesa, Temistoklesa, Arystydasa, Lisandra, Pelopidasa, Hannibala i Katona. Co dni 14 praca domowa, co miesiąc zadanie szkolne.	Gram. Samolewicza Kornelius Nepos (Patocki). Ćwiczenia Próchnickiego.
3	J. grecki	5	Odmiana prawidłowa imion i czasowników. W II półr. co dni 14 zadanie domowe a co miesiąc szkolne.	Gram. Curtiusa (Sternala i Samo- lewicza). Ćwiczenia Schenkla (Samolewicza).
4	J. polski	3	Nieodm. części mowy, składnia rządu, nauka o słowie, pisownia i interpunkcyja, czyt. jak w kl. I. Co dni 14 praca piśmienna.	Wypisy tom III.
5	J. niemiecki	4	Składnia zgody rządu i szyku, Czytanie jak w klasie II. Co dni 10 praca piśmienna.	Gram. Schobera (Rebena). Wypisy Rebena (w. II.)
6	Geografia i historia	3	Szczegółowy opis Europy północnej, wschodniej i środkowej z wyjątkiem Austrii. Ameryka i Australia. Dzieje wieków średnich.	Welter. (Sawczyński) t. 2.
7	Matematyka	3	Rozkład godzin jak w kl. II. cztery działania literami, potęgi, pierwiastki, skrócenia, przemiany. Podobieństwo figur, nauka o kole.	Aryt. Zajączko- wskiego II; geo- metr. Mochnik-Ma- ryniak.
8	Nauki przyrodnicze	2 28	W I półroczu mineralogia. W II półroczu początki fizyki.	Łomnicki M. Mineralogia. Fizyka Soleskiego.

KLASA IV.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Wykłady obrzędów i zwyczajów religijnych.	Liturgia ks. Jachimowskiego.
2	J. łaciński	6	Nauka o czasach i trybach; oratio obliqua, supinum; gerundium. Caesar de bello gallico 80 rozdziałów.	Gram Samolewicza; Cezar w. Prammera; Cw. Próchnickiego.
3	J. grecki	4	Odmiana czasowników na „ω“ począwszy od perf. act.; odmiana czasowników na „πλ.“, odmiana niewzorowa czasownika.	Jak w kl. III.
4	J. polski	3	Nauka o zdaniu złożonym; składnia szyku, nauka o wierszu, najwyklesze formy stylu. Czyt. z rozbiorem stylistycznym.	Wypisy t. IV, 1874.
5	J. niemiecki	4	Ukończenie i powtórzenie gramatyki. Czytanie jak w klasie II.	Gram. Schober-Reben (w IV.) Hamerski. Wypisy niem.
6	Geografia i historia	3	I. półr. Nowsze dzieje z uwzględnieniem związku ich z dziejami Austrii. Powtórzenie geografii Europy. II półr. Szczegółowa geografia monarchii austro-węgierskiej.	I. Sawczyński t. 3. II. Dr. Szaraniewicz geografia.
7	Matematyka	3	Stosunki i proporcje składane z zastosowaniem do rachunków praktycznych, równanie 1go stopnia, Stereometria.	Arytm. Zajączkowski, II, geometr. Moćnik-Maryniak.
8	Fizyka	3	Mechanika, akustyka, magnetyzm, elektryczność, optyka.	Soleski.
		29	Wszystkie prace pisemne jak w klasie III.	

KLASA V.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Apologetyka i dogmatyka ogólna.	Martin. (Jachimowski).
2	J. łaciński	6	Liwiusz I. XXII. Owidyusz 1400—1500 wierszy. Prozodya i metryka. Powtórzenie gramatyki o przypadkach. Co dni 14 praca domowa, co miesiąc szkolna.	Liwiusz Zingerlego i Owidyusz wyd. Sedlmayer. Przyk. Jerzykowski. część II. Gramatyka Samolewicza.
3	J. grecki	5	Nauka o przypadkach. Lektura Ksenofonta i Homera Iliady ks. I. Co miesiąc zadanie.	Gram. jak w kl III. Chrestomatya Fiderera. Ilias.
4	J. polski	3	Głosownia, etymologia; o tropach i figurach, o rodzajach stylu i gatunkach prozy i poezyi. Sprawozdanie z lektury prywatnej. Co trzy tygodnie wypracowanie szkolne.	Wypisy polskie t. I.
5	J. niemiecki	3	Czytanie w połączeniu z objaśnieniem gramatycznym i stylistycznym, memorowanie cenniejszych ustępów. Sprawozdanie z lektury prywatnej. Co dni 14 wypracowanie piśmienne.	Wypisy Jandaufka.
6	Geografia i historia	4	Dzieje starożytne w połączeniu z geografią.	Gindely-Markiewicz, Historia powszechna.
7	Matematyka	4	Algebra: Wstęp, 4 działania, ułamki, stosunki i proporcye. Geometrya: longimetrya i planimetrya. Co miesiąc wypracowanie szkolne, częste ćwiczenia domowe.	Algebra Moćnika w tłóm. Bodyniskiego, wyd. 2. Geometrya Moćnika w tłómaczeniu Staneckiego.
	Historia naturalna	2 29	W I półroczu mineralogia. W II półroczu botanika.	Łomnicki. Bostafiński.

KLASA VI.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Dogmatyka szczegółowa.	Jak w kl. V.
2	J. łaciński	6	Sallusti bellum Jugurthinum. Cic. in Cat. I., Virgili z Eneidy ks. I. Eccl. I. Georg. I. Obeznanie się z formą listów. Powtarzanie gramatyki o czasach i trybach.	Wydan. Eichlera Ćwicz. jak w kl. V. Gram. Samolewicza.
3	J. grecki	5	Nauka o czasach i trybach Hom. Ilias II, VI, XI XVIII. Z Herodota IX.	Hohegger, Wilhelm.
4	J. polski	3	Lektura szkolna i prywatna Dzieje literatury od początku do Stanisława Augusta. Zadania jak w kl. V.	Jak w kl. V.
5	J. niemiecki	5	Jak w kl. V.	Jandaurek dla kl. VI.
6	Historia	3	Dokończenie historyi rzymskiej (od Augusta). Dzieje średnich wieków.	Gindely-Markiewicz. Hist. powsz. t. II.
7	Matematyka	3	Z algebry: potęgi, pierwiastki, logarytmy; równania I stopnia o jednej i kilku niewiadomych; z geometrii: stereometria i trygonometria.	Jak w kl. V.
8	Historia naturalna	2	Zoologia.	Nowicki.
			Wszystkie ćwiczenia piśmienne jak w kl. V.	

KLASA VII.

L.	Przedmiot nauki	Godzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Etyka.	Martin (Solecki).
2	J. łaciński	5	Powtarzanie gramatyki, Vergil Aeneid. IV, VI, XII, Cicero in Cat. II., pro Archia poeta, Cato maior. Co 14 dni wypracowanie.	Gram. jak w kl. VI. wydanie szkolne. Ćwiczenia Próchnickiego. Eichler, Nohl.
3	J. grecki	4	Demostenes Olinth. I. o stosunkach herzoneskich, o pokoju, Uzupełnienie gramatyki. Zadania jak w kl. V. Hom. Odys. I, V, VI, IX, X, XI.	Gram. jak w kl. VI. wydanie szkolne. Pauly et Wotke.
4	J. polski	3	Lektura szkolna i prywatna. Historia literatury, ciąg dalszy do Mickiewicza. Co miesiąc wypracowania piśmienne.	Jak w kl. VI.
5	J. niemiecki	4	Lektura szkolna i domowa. Co dni 21 wypracowanie piśm.	Harwoth, Wypisy niemieck.
6	Historia i geografia	3	Dzieje nowożytne.	Gindely t. III. wyd. Markiewicza.
7	Matematyka	3	Z algebry: Równania logarytmiczne, szeregi, rachunek procentu złożonego, kombinacje, potęgi dwumianu. Z geometrii: Zastosowanie algebry do geometr., geometria analityczna w płaszczyźnie.	Jak w kl. VI.
8	Fizyka	3	Własności ciał, ciepło, chemia. Mechanika ciał stałych i ciekłych.	Soleski, Fizyka.
9	Propedeutyka filozofii	$\frac{2}{29}$	Logika.	Kremer.

KLASA VIII.

L.	Przedmiot nauki	Gołzin tygodn.	Treść nauki	Autor książki szkolnej
1	Religia	2	Historia kościelna.	Robitsch (Jachimowski).
2	J. łaciński	5	Horacego 20 ód, 2 sat., 2 epod., 1 list. Tacit Germania, Annal. I, II. Pogląd na literaturę rzymską. Co 14 dni wypracowanie.	Grysar. Mueller Ćwicz. jak w kl. VII.
3	J. grecki	5	Plato, Apologia, Crito, Laches, Sophocles, Electra. Pogląd na literaturę grecką. Zadania jak w kl. VII.	Wyd. Krala, Wydanie Schuberta.
4	J. polski	3	Czytanie dalszego ciągu arcydzieł literatury narodowej wieku XIX. Zadania jak w kl. VII.	Mecherzyński tom. II, wyd. 2.
5	J. niemiecki	4	Podobnie jak w kl. VII. Pogląd na literaturę niemiecką. Ustne wykłady. Co miesiąc wypracowanie.	Jak w kl. VII.
6	Historia i geografia	3	Dzieje i statystyka monarchii austro-węgierskiej w zestawieniu z innymi państwami.	Hannak w tłóm. Sternala.
7	Matematyka	2	Zwzięcie powtórzenie całego przedmiotu. Częste ćwiczenia.	—
8	Fizyka	3	Mechanika ciał lotnych, uzupełn., i dokończ., elektryczność, magnetyzm, ruch drgający i falowy, akustyka i optyka.	Soleski, Fizyka.
	Propedeutyka filozofii	2 29	Psychologia.	Zarys psychologii Crügera, p. Z. Sawczyńskiego.

Zmiany na rok szkolny 1890/1891.

Książki.

- Dla klasy I: Zwięzła gramatyka łacińska Dra Z. Samolewicza, — wyd. II.; L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie, wyd. II.; Benoni i Tatomir, Geografia na I kl., wyd. IV.; Nowicki, Zoologia dla klas niższych, wyd. VI.
- Dla klasy IV i V: Wybór pism Owidyusza, wydał Skupniewicz.
- Dla klasy V: Homera Iliada w skróceniu, wydał Sołtysik. Mocnik-Stanecki, Geometrya, wyd. III.
- Dla klasy VI: Sallustyusza Kryspa Iugurta, wydał Sołtysik. Cicerona 4 mowy przeciw Katylinie, wydał Sołtysik. Herodot. Wilhelm Lauczicky. Wypisy polskie.
- Dla klasy VII: Cicerona Lelusz o przyjaźni, wydał Sołtysik.
- Dla klasy VIII: Sofoklesa Antygona, wydał Majchrowicz.

Lektura łacińska.

- W kl. V: Liv. I, XXI; z Owidyusza wybór.
- W kl. VI: Sallustii Iugurtha. Cic. in Cat. I, Virg. Geor., Buc. wybór; Aen. I.
- W kl. VII: Virg. Aen. II, III, VI; Cic. in Cat. III, IV; Laelius, pro S. Roscio Amerino.
- W kl. VIII: Hor. carmina (wybór); Tac. Annal. I, II.

Lektura grecka.

- W kl. V: Xenoph. Chrest. (wybór z Anab.); Hom. Il. I.
- W kl. VI: Hom. Il: VI, XVI, XXII, XXIV; Herod. VIII.
- W kl. VII: Demost. olyn. I III; Hom. Odys. I. VI, VII, XIII, XIV, XV.
- W kl. VIII Plat. Apol. i Protag.; Sophocl. Antigone.

III.

Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

W klasie V.

1. Wspomnienia z wakacyj.
2. Opis wycieczki za miasto w porze jesiennej.
3. Rolnictwo jest początkiem oświaty.
4. Nadzieje i zawody rolnika.
5. Znaczenie wody w gospodarstwie przyrody.
6. O potrzebie kształcenia się w młodym wieku.
7. Zasługi Fenicyan w cywilizacyi.
8. Znaczenie zegara w życiu.
9. Jakie korzyści odnosimy z podróży?
10. O wychowaniu młodzieży w Sparcie.
11. Krótka treść „Wiesława“ K. Brodzińskiego (wedł. lektury).
12. Opis bitwy nad jeziorem Trazymeńskim (wed. Liwiusza).

W. Waśkowski.

W klasie VI.

1. Potrzeba jest matką wynalazków.
2. Opis wycieczki w okolice Krakowa.
3. Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.
4. Przyjemności życia wiejskiego na podstawie „Pieśni Świętojańskiej o Sobótce“ J. Kochanowskiego.
5. Jak przedstawia J. Kochanowski zbytek w poemacie „Satyr“.
6. O ile przyczyniają się podróże do wykształcenia człowieka.

7. Obraz duchowy Urszulki w „Trenach“ Jana Kochanowskiego.
8. Skromność ozdoba młodzieńca.
9. Charakterystyka głównych osób w „Odprawie posłów greckich“ J. Kochanowskiego.
10. „Waleta włoszczonowska“ K. Miaskowskiego, a „Piecki małe“ St. Grochowskiego. (Treść i porównanie wedl. lektury.)
11. Krótka treść kazania Skargi: „O miłości ojczyzny“.
12. Myśli i wspomnienia na głos dzwonu Zygmunta.

W. Waśkowski.

W klasie VII.

1. Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit.
2. Charakterystyka sielanki z uwzględnieniem sielanek pisarzy polskich XVII wieku.
3. Charakterystyka Jana Karola Chodkiewicza.
4. Satyra w szczególności nikomu nie laje,
Czołem bije osobom, gani obyczaje.
5. Rozwinąć i uzasadnić myśl zawartą w przysłowiu: „Mens sana in corpore sano“.
6. Dlaczego Kraków jest drogi sercu każdego Polaka?
7. Charakterystyka „Wiesława“ w sielance Brodzińskiego.
8. Łowy na Litwie (według „Pana Tadeusza“.).
9. Zasługi Jagiellonów około rozwoju nauki i sztuki w Polsce.
10. Jakie korzyści przynosi bliskość morza ludom nad niém mieszkającym.

Antoni Karbowski.

W klasie VIII.

1. Warunkiem rozwoju literatury jest znajomość jej dziejów.
2. Brodziński a Konarski co do ich wpływu na rozwój literatury.
3. Znaczenie wieści gminnej w literaturze — na podstawie słów zawartych w Konradzie Wallenrodzie: „O wieści gminna, ty arko przymierza — Między dawnymi i młodszyimi laty“.
4. Wpływ okoliczności i stosunków na utwory poetyczne na podstawie żywota Mickiewicza.
5. „Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit deus“.

6. „Virtutem incolumem odimus
Sublatam ex oculis quaerimus invidi“.
7. Charakter i znaczenie Halbana w powieści Konrad Wallenrod.
8. Na co baczyć należy przy wyborze stanu?

Ig. Znamirowski.

b) W języku niemieckim.

W klasie V.

1. Der Löwe zu Florenz. (Nacherzählung.)
2. Polykarp. (Nacherzählung.)
3. Beschreibung des Heimatsortes (Briefform.)
4. Beschreibung des Hahnenschlages. (Briefform.)
5. Rettung. (Nacherzählung.)
6. Die Versuchung. (Nacherzählung.)
7. Der Bauch und die Glieder. (Nacherzählung.)
8. Der Sturmvogel und die Schiffenden. (Nacherzählung.)
9. Der Fuchs und der Hahn. (Nacherzählung.)
10. Kindliche und brüderliche Liebe. (Nacherzählung.)
11. Aus dem Hüttchen. (Eine Erzählung.)
12. Brief nach überstandener schwerer Krankheit.
13. Der Mohr und der Weisse. (Nacherzählung.)
14. Der getreue Eckart. (Inhaltsangabe.)
15. Der Ring des Polykrates. (Inhaltsangabe.)
16. Das Schlangenhalsband. (Inhaltsangabe.)
17. Der Schenk von Limburg. (Gedankengang.)
18. Arion's Rettung. (Erzählung.)
19. Johanna Sebus. (Nacherzählung.)
20. Des Tauchers erster Sturz. (Nacherzählung.)

Feliks Baczkiewicz.

W klasie V.

1. Inhalt und Gedankengang des Gedichtes von Seidl „Das Glücklein des Glückes“.
2. Jung gewohnt, alt gethan.
3. Hannibal in Italien.
4. Wohlthätig ist des Feuers Macht,
Wenn sie der Mensch bezähmt, bewacht....

Doch furchtbar wird die Himmelskraft,
Wenn sie der Fessel sich entrafft. (Schiller.)

5. Siegfried im Nibelungenliede.
6. Erläuterung des Motto zu Schillers Glocke: *Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.*
7. Krakau (Seitenstück zum Lesestücke „Lemberg“ von Jandaurek).
8. Die Treue im Nibelungenliede.
9. Erbkönig und Erbkönigstöchter.
10. Was können wir von den Bienen lernen?
11. Charakteristik der alten Deutschen (Nach dem Schulunterricht).
12. Böse Gesellschaft verdirbt gute Sitten.
13. Hektor und Andromache.
14. Erfindung der Buchdruckerkunst ist eine der wohlthätigsten Erfindungen.
15. Der Baum und der Mensch (Nach dem Gelesenen).
16. Ueber die Vortheile des Aufenthaltes in einer grossen Stadt.
17. Major von Telheim (Charakterschilderung auf Grund des Schulunterrichtes).
18. Der vierte Kreuzzug (Nach dem Schulunterrichte).

J. Kannenberg.

W klasie VII.

1. Das Leben eine Reise.
2. Ein unnütz Leben ist ein früher Tod. (Goethe).
3. Siegfrieds Tod.
4. Vortheilhafte Folgen der Nationalspiele für die Griechen.
5. Inhaltsangabe des ersten Aufzuges der „Emilia Galotti“ von Lessing.
6. Der Ackerbau, der Anfang der Cultur.
7. Ueber den Werth der Geschichte. (Nach dem Gelesenen).
8. Wir sind Gäste nur auf Erden.
9. Der Cid (Charakterschilderung).
10. Die Zunge das wohlthätigste und verderblichste Glied des Menschen.
11. Wo rohe Kräfte sinnlos walten,
Da kann sich kein Gebild gestalten. (Schiller.)
12. Arbeit und Fleiss, das sind Flügel,
Sie führen über Strom und Hügel. (Fischart.)

13. Ursachen des 30-jährigen Krieges.
14. Wie hat Lessing die Katastrophe in „Emilia Galotti“ motiviert?
(Nach dem Schulunterricht.)

J. Kannenberg.

W klasie VIII.

1. Abhandlung von der heimatlichen Flur. (In Form einer Anrede).
2. „Fac et respice finem“. (Beweisführung in Form einer Erzählung.)
3. Unter welchen Umständen wuchs Johanna d'Arc zur Retterin ihres Vaterlandes heran? (Darstellung nach Schiller's „Jungfrau v. Orleans“.)
4. „Unter Wölfen muss man heulen“. (Widerlegung des Grundsatzes.)
5. Ist der Mensch verpflichtet die Barmherzigkeit zu üben? (Eine Abhandlung.)
6. Welchen günstigen Umständen verdankte der junge Goethe die rasche und vielseitige Entwicklung seines dichterischen Talentes? (Eine Abhandlung.)
7. Johanna d'Arc in Bewusstsein ihrer Schuld. (Eine Schilderung.)
8. Johanna d'Arc und die Königin Isabeau. (Eine Charakteristik.)
9. Die Freuden des Winters. (Eine Schilderung.)
10. Geringes ist die Wiege des Grossen. (Abhandlung.)
11. „Undank ist der Welt Lohn“. (Abhandlung im Anschluss an Schillers „Jungfrau v. Orleans“.)
12. „Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo“. (Erklärende Abhandlung.)
13. Iphigenien's Sehnsucht nach ihrer Heimat. (Eine Schilderung.)

Feliks Baczakiewicz.

c) Tematy dla piśmiennego egzaminu dojrzałości.

1. Zadanie polsko-lacińskie:
Przełożyć na język łaciński ustęp z Weltera - Sawczyńskiego
cz. I. od wyrazów: „Kiedy Greey...“ do: „...synowi
jego Aleksandrowi“.
2. Zadanie łacińsko-polskie:
Corn. Taciti Annalium l. XV, cap. XXXVIII et XXXIX.

3. Zadanie greckie:

Przełożyć na język polski: „Plat. Protag. cap. XI od słów:

„ἢν ποτε χρόνος... θεωρεῖται ἀνθρώπων“.

4. Zadanie polskie:

„Co zawdzięczamy wynalazkowi żeglugi?“

5. Zadanie niemieckie:

„Einfluss der Kreuzzüge auf die Cultur des Abendlandes“.

6. Zadanie matematyczne:

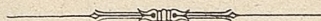
$$a) \sqrt{\frac{3x}{x+y}} + \sqrt{\frac{x+y}{3x}} = 2$$

$$xy - (x+y) = 54$$

b) Ktoś składa 12000 zł. na 4% i chce za to pobierać rentę przez 24 lat z końcem każdego roku. Jakaż będzie roczna renta?

c) Rozwiązać trójkąt, znając

$$a^2 + b^2 = 2650 \text{ m.}, \quad a^2 - b^2 = 1400 \text{ m.}, \quad \alpha = 68^\circ 29' 53''.$$

IV.

ZBIORY NAUKOWE.

a) Biblioteka nauczycielska.

1. Biblioteka liczyła z końcem r. szk. 1889 dzieł 1676 w 2811 tomach.

Przybyło w roku bieżącym :

a) drogą zakupną 37 dzieł w 71 tomach

b) drogą darów 18 „ „ 19 „

Z końcem roku szkolnego 1890 ma 1731 dzieł w 2901 tomach

2. Zakład prenumeruje następujące czasopisma naukowe i pedagogiczne, tudzież dzieła peryodycznie wychodzące :

1. Muzeum, 2. Szkoła, 3. Przegląd pedagogiczny, 4. Przewodnik bibliograficzny, 5. Ateneum, 6. Przegląd polski, 7. Przewodnik naukowy i literacki, 8. Kwartalnik historyczny, 9. Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien, 10. Wochenschrift für classische Philologie, 11. Journal de physique, 12. Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht, 13. Encyklopedia wychowawcza, 14. Słownik geograficzny Król. polskiego, 15. Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.

3. a) Dzieła zakupione :

1. Czerny, Ogólna geografia handlowa, Kraków 1889, 2. Ihne, Römische Geschichte, Leipzig 1890 B. VII, VIII. 3. Lübke, Grundriss der Kunstgeschichte, Stuttgart 1887, 4. Lützwow, Die vervielfältigende Kunst der Gegenwart. Heft XV-XVIII, 5. Horatius erkl. v. Kissling. I-III Th. Berlin 1884-1889, 6. Homeri Odyssea erkl. v. Weck H. I-IV, Gotha 1887, 7. Sophoclis Electra erkl. v. Müller, Gotha 1885, 8. Herodotos erkl. v. Sitzler, B. VII-IX,

Gotha 1885-1887, 9. Die Metamorphosen des Ovidius erkl. v. Magnus, Gotha 1885, 10. Próchnicki, Wskazówki do nauki jęz. polskiego, Lwów 1885, 11. Piramowicz, Mowy, Kraków 1889, 12. Próchnicki, Wypisy polskie dla kl. V, Lwów 1889, 13. Harre, Lateinische Schulgrammatik, Berlin 1885-1888, 14. Sas, Podręcznik metryki łacińskiej i greckiej, Kraków 1889, 15. Terlikowski, Życie starożytnych Greków i Rzymian, Lwów 1889, 16. Samolewicz, Zwięzła gramatyka łacińska (5 egz.) Lwów 1889, 17. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, Lwów 1888 (3 egzempl.), 18. Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie na IV kl., Lwów 1888 (4 egz.), 19. Rosenberg, Aufgaben zum Übersetzen ins Lat. für Prima, Leipzig 1889, 20. German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie na II kl. Lwów 1889 (5 egzempl.), 21. Wypisy polskie dla kl. niż. T. IV Wyd. 2, Lwów 1888, 22. Zajaczkowski, Początki arytmetyki. Wyd. 2. Lwów 1889 (2 egz.)

b) Otrzymano w darze:

1. Akta grodzkie i ziemskie, T. XIV Lwów 1889 (Dar W. Wydziału kraj.), 2. Danzer, Unter den Fahnen, Wien 1889 (Dar W. Min. w. i ośw.), 3. De Lagarde, Librorum veteris Testamenti pars prior, Gottingae 1883 (Dar W. Min. w. i o.), 4. Sprawozdanie o stanie szkół średnich 1884-1888 (Dar W. Rady szk. kraj.), 5. Sprawozdanie z czynności Tow. pedag., Lwów 1889 (dar Tow. pedag.), 6. Zajaczkowski, Początki arytmetyki Cz. I. Wyd. 2, Lwów 1889 (Dar Tow. pedag.), 7. Benoni i Tatomir, Rys geografii. Wyd. 4. Lwów 1889 (Dar Tow. pedag.), 8. Wybór pism Owidiusza wydał Skupniewicz, Lwów 1889 (Dar Tow. naucz. szk. wyższ.), 9. Salustius, Wojna z Katyliną, wydał Sołtysik, Lwów 1889 (Dar Tow. naucz. szk. wyższ.), 10. Cicero, Leliusz, wydał Sołtysik, Lwów 1889. (Dar Tow. naucz. szk. w.), 11. Korneliusza Neposa Żywoty, objaś. Jerzykowski, Poznań 1886 (Dar księgarni Żupańskiego), 12. Jachimowski ks., Dogmatyka ogólna Wyd. 2. Lwów 1889 i Dogmatyka szczegółowa. Wydanie 2. Lwów 1889. (Dar księgarni Seyfartha i Czajkowskiego), 13. Hamerski, Wypisy niemieckie na III klasę Wyd. 4 Lwów 1890 (Dar księgarni Seyfartha i Czajkowskiego), 14. Curtius-Hartel-Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego, Wiedeń i Praga 1890 (Dar nakładcy Tempskiego), 15. Demostenes, Wybór mów, wyd. Wotke-Schmidt, Praga 1889 (Dar nakładcy Tempskiego), 16. Sofoklesa Antygona, wyd. Schubert-Majchrowicz, Praga 1889 (Dar nakładcy Tempskiego), 17. Kunz,

Ein Vorschlag betreffend die Aufhebung der Dispensen aus der Geschichte und der Physik, Brody 1889 (Dar autora), 18. Karbo-wiak, Mieszkania żaków krakowskich, Lwów 1887 (Dar autora).

J. Taborski.

b) Biblioteka uczniów.

1. Z końcem r. szk. 1889 liczyła:

dziel polskich 356 w 562 tomach

dziel niemieckich 166 w 274 „

Razem 522 w 835 „

2. W roku szkolnym 1890 przybyło:

Dziel polskich 18 w 34 tomach

dziel niemieckich 6 w 7 „

Razem 24 w 7 „

Z końcem r. szk. 1890 liczyła 546 dzieł w 877 tomach.

Zakupiono: 1. Henryk Sienkiewicz, Potop i 2. Pan Wołody-jowski. 3. Zygmunt Krasiński, Pisma. 4. Jan Zacharyasiewicz, Na kresach. 5. A. Bronikowski, Jan III i dwór jego. 6. Stanisław Tar-nowski, Z wakacyi. 7. Ks. A. Kitowicz, Pamiętniki. 8. Kajetan Kraszewski, Od szkolnej ławy. 9. Aër, Krzyżowcy. 10. Stanisław Belza, Odgłosy Szkocyi. 11. Julian Ursyn Niemcewicz, Pamiętniki czasów moich. 12. Jan z Tęczyna. 13. E. Bulwer, przekład Mar. Gawalewicza, Ostatnie dni Pompei. 14. Kajetan Kraszewski, Ko-niuszyc Brzeski. 15. Z. M. Schwartz, Majątek i sumienie. 16. Wł. Syrokomla, Gawędy. 17. Dr Ludomił German, Mitologia dla mło-dzieży. 18. Stan. Tarnowski, Henryk Rzewuski. 19. Julius Verne, Zwei Jahre Ferien, 20. P. K. Rosegger, Waldferien. 21. Richard Weitbrecht, Der Jäger von Soest. 22. Leopold Chimani, Goldkör-ner aus den Erfahrungen im Menschenleben. 23. Ferd. Zöhrer, Der oesterreichische Robinson. 24. Dr Adolf Stern, Geschichte der Weltliteratur.

Feliks Baczakiewicz.

c) Gabinet fizyczny.

Kupiono w r. 1890 następujące przyrządy:

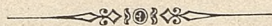
1. Elektrometer według Kolbego, 2. Przyrząd do spektralnej analizy, 3. Przyrząd do refleksyi i refrakcyi światła.

A. M. Kawecki.

d) Gabinet historyi naturalnej.

Przybyły: a) przedmioty zakupione: 23 tablic ściennych do zoologii Leuckarta i Nitschego, 5 tablic ściennych do botaniki wydanie Gerolda, *Talpa europaea*, *Cuculus canorus*, *Fringilla coccothraustes*, *Columba livia fera*, *C. turtur*, *Coturnix dactylisonans*, *Vanellus cristatus*, *Machetes pugnax*, *Emys europaea*, *Tetrodon*, *Pyrosoma*, *Scutigera araneoides*, *Pentastomum proboscideum*, *Buthus afer*; b) dary: zbiór wodorostów morskich, dar p. r. L. Turnaua, *Trochosa Singoriensis*, dar p. Pukowskiéj.

Wł. Kulczyński.

V.

Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych

z roku szkolnego 1890.

1. Wysoka Rada Szkolna krajowa okólnikiem z 16 lipca 1889 l. 11426 przesyła „Plan ograniczenia gramatyki greckiej i rozkładu téjże na klasy“ z poleceniem stósowania się nadal do tegoż przy nauce szkolnej.
2. Wys. Rada szkolna kraj. okól. z 19 października 1889 l. 18882 określa czas egzaminów wstępnych do klas II-VIII.
3. Wys. Rada szkolna kraj. okólnikiem z 18 października 1889 l. 18251 ustanawia terminy i sposób odbywania konferencyj nauczycielskich na przeciąg całego roku.
4. Jego Ekscelencya Pan Minister W. i O. reskr. z 28 września 1889 l. 19223 zarządza, iż tak zwane „utenzylia,“ sprowadzane do gabinetów z zagranicy, nie są wolne od opłaty cłowej.
5. Wys. Rada szkolna kraj. okól. z 22 listopada 1889 l. 19641 ustanawia normy dla odbywania egzaminu dojrzałości tak piśmennego jak i ustnego.
6. Jego Ekscelencya Pan Minister W. i O. reskr. z 13 listopada 1889 l. 14394 ustanowił lektorów dla języka francuskiego w uniwersytecie krakowskim i lwowskim w celu ułatwienia kandydatom kształcenia się na nauczycieli języka francuskiego w szkołach średnich.
7. Jego Ekscelencya Pan Minister W. i O. reskr. z 1 stycznia 1890 l. 21958 zarządził, by w latach 1890 i 1891, w razie niemożności obsadzenia posady suplentem, całą należytość substytucyjną rozdzielano jako remuneracyę pomiędzy nauczycieli,

którzy z powodu braku nauczyciela przedmiotów szkolnych w nadliczbowych godzinach udzielać będą.

8. Wys. Rada szkolna kraj. reskr. z 18 marca 1890 l. 4649 ustanawia nową skalę cenzur dla oceniania postępu w naukach, obyczajów i pilności uczniów.
9. Jego Ekscelencya Pan Minister W. i O. reskr. z 8 kwietnia 1890 l. 6929 postanowił, by piśmienne egzamina dojrzałości odbywały się równocześnie we wszystkich zakładach krajowych, tudzież, by bezpośrednio przed rozpoczęciem ustnego egzaminu dojrzałości uwalniano abiturjentów na sześć dni od zajęcia szkolnego.
10. Wys. Rada szkolna krajowa okólnikiem z 30 kwietnia 1890 l. 7223 wzywa nauczycielstwo do nadsyłania wykazu dzieł, stosownych do bibliotek gimnazjalnych dla młodzieży.
11. Wys. Rada szkolna krajowa okólnikiem z 26 kwietnia 1890 l. 6595 ustanawia szczegółowe normy odbywania egzaminów wstępnych do I kl
12. Wys. Rada szkolna kraj. okólnikiem z 13 maja 1890 l. 8125 poleca, by stosownie do reskryptu Jego Ekscelencyi Pana Ministra W. i O. z 5 maja 1890 l. 8771 przechowywano w aktach gimnazjalnych piśmienne prace uczniów oraz protokoły z egzaminów wstępnych do klasy I przynajmniej przez rok jeden celem przedłożenia ich Władzy na żądanie.
13. Wys. Rada szkolna kraj. reskr. z 19 marca 1890 l. 7233 upoważnia dyrektę gimnazjum św. Jacka do odebrania dubletów dzieł biblioteki Akademii umiejętności w Krakowie, darowanych na rzecz szkół średnich, i do przechowania tychże, aż do dalszego zarządzenia.
14. Jego Ekscelencya Pan Minister W. i O. reskr. z 6 maja 1890 l. 8836 rozporządza w sprawie uwalniania uczniów I kl. w pierwszym półroczu od opłaty szkolnej.
15. Wys. Rada szkolna kraj. okólnikiem z 24 maja 1890 l. 7561 ustanawia liczbę zadań piśmiennych z języka niemieckiego dla wszystkich klas szkół gimnazjalnych.
16. Wys. Rada szkolna kraj. zalicza w poczet książek szkolnych:
 - a) okól. z 18 lipca 1889 l. 11630: „Ćwiczenia niemieckie dla klasy II, L. Germana i K. Petelena“;
 - b) okól. z 19 września 1889 l. 10551: „Dzieje biblijne, pobi-

- blijne i porozbiorowe dla użytku izraelskiej młodzieży, napisał Izak Planer, Lwów, 1889“;
- c) okól. z 19 września 1889 l. 14348: „K. Benoniego i Tatomira krótki rys geografii do użytku szkolnego, wyd IV, Lwów 1889.
- d) okól. z 22 października 1889 l. 18433: „Publii Ovidii Nasonis carmina selecta, Car. Ziwa, 1888“;
- e) okól. z 22 października 1889 l. 18425: „Wybór pism Owidyusza, wydał Skupniewicz, Lwów, 1889“;
- f) okól. z 22 października 1889 l. 18301: 1) „4 mowy Cicerona przeciw Katylinie“, 2) „Kato starszy“, 3) „Leliusz“, 4) „Salustyusza o wojnie z Katyliną“, 5) „Tegoż o wojnie z Jugurta, wydane przez Sołtysika, Lwów 1889“;
- g) okól. z 29 października 1889 l. 19270: „Antygone Sofoklesa Schuberta, zastósował Majchrowicz, Praga 1889“;
- h) okól. z 6 grudnia 1889 l. 21698: 1) „C. J. Caesaris Comm. de bel. gal. wydał Bednarski“, i 2) „C. J. Caesaris Comm. de bel. civ. ed. Th. Paul“;
- i) okól. z 6 grudnia 1889 l. 21197: „Życie publiczne, prywatne starożytnych Greków i Rzymian, skreślił Terlikowski, Lwów, 1889“;
- j) okól. z 6 grudnia 1889 l. 17986: „Podręcznik metryki łacińskiej i greckiej, napisał Sas“;
- k) okól. z 6 grudnia 1889 l. 21202: „Wypisy polskie dla kl. V, wydał Próchnicki, Lwów, 1889“;
- l) okól. z 8 stycznia 1890 l. 22871: „Herodoti de bello Persico librorum epitome, Wilhelm-Lauczicky, Wiedeń 1888“;
- m) okól. z 1 stycznia 1890 l. 941: „Geometria dla klas niższych szkół średnich Dra Mocnika, przełożył Dr Stanecki, wyd. III, Lwów 1889“;
- n) okól. z 13 lutego 1890 l. 2071: „L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. I, wyd. II, Lwów 1890“;
- o) okól. z 25 lutego 1890 l. 2683: „Zwięzła gramatyka języka łacińskiego dla kl. I i II, ułożył Dr Z Samolewicz, wyd. II, Lwów, 1890“;
- p) okól. z 13 kwietnia 1890 l. 2715: 1) „Homera Iliada w skróceniu, wyd. Scheindlera, T. Sołtysik, 2 części“; i 2) „M. Tulliusza Cicerona mowa de imper. Cn. Pompei, wyd. Kornitzera, zastósował T. Sołtysik“;

- r) okól. z 13 kwietnia 1890 l. 5506: „Sofoklesa król Edyp, II wyd. Schuberta, zastosował Gr. Majchrowicz“;
 - s) okól. z 30 kwietnia 1890 l. 7289: „Zoologia dla klas niższych szkół średnich przez Dra Nowickiego, wydanie VI. Kraków, 1890“.
17. Wys. Rada szkolna kraj. poleca do bibliotek szkolnych:
- a) okól. z 16 lipca 1889 l. 10453 dzieło: „Deutsche Sprach- und Sprechlehre, część synonim. przez T. Stahlbergera, Kraków 1887“;
 - b) okól. z 6 grudnia 1889 l. 22152 mapę: „Ryby dorzecza Wisły, Styru i t. . przez Dra Nowickiego“;
 - c) okól. z 26 marca 1890 l. 3041: „Pamiętnik Towarzystwa literackiego imienia A. Mickiewicza, rocznik I, II i III.
-

VI.

KRONIKA ZAKŁADU.

Rok szkolny rozpoczął się uroczystém nabożeństwem dnia 3 września.

Egzamina wstępne uczniów, zapisanych do kl. I, odbywały się częścią z końcem zeszłego roku szkolnego, częścią zaś z początkiem r. 1890/91 w dniach 1 i 2 września.

Zakład obchodził uroczystości imieniny Najjaśniejszych Państwa w dniach 4 października i 19 listopada; również brał udział w nabożeństwach żałobnych za dusze ś. p. Cesarzowej Maryi Anny i Cesarza Ferdynanda I.

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 25 czerwca 1889 r. l. 4090 przeniósł prof. Edwarda Charkiewicza w tym samym charakterze służbowym z Tarnopola do tutejszego zakładu i zarazem przydzielił go czasowo do c. k. Ministerstwa W. i O. w Wiedniu.

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z d. 25 czerwca 1889 l. 10240 przeniósł profesora Teofila Krasnosielskiego w tym samym charakterze służbowym z Wadowic do tutejszego zakładu.

Wysoka Rada szkolna krajowa przeniosła zastępców nauczycieli w tym samym charakterze służbowym a mianowicie: reskryptem z dnia 22 lipca 1889 l. 11275 Józefa Kannenberga ze Stryja i Tomasza Szafrana z Kołomyi, dalej reskryptem z dni 7 sierpnia 1889 l. 12921 Michała Lityńskiego z gimnazjum św. Anny, wreszcie reskr. z dnia 11 września 1889 l. 15757 z III gimnazjum w Krakowie do tutejszego zakładu.

J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 9 lipca 1889 l. 7284 nadał egzaminowanemu zastępcy nauczyciela Wawrzyńcowi Waśkowskiemu dodatek służbowy w kwocie rocznej 200 złr.

J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 30 lipca 1889 l. 15150 udzielił zastępcy nauczyciela Adolfowi Gawalewiczowi urlopu na przeciąg pierwszego półrocza roku szkolnego 1889/90 z pozostawieniem płacy substytucyjnej.

J. E. Pan Minister W. i O. zamianował reskrytem z dnia 17 sierpnia 1889 tutejszych zastępców nauczycieli Jana Bryla i Pawła Bryłę rzeczywistymi nauczycielami, przydzielając pierwszego z nich do c. k. gimnazjum w Bochni, drugiego zaś do c. k. gimnazjum w Stanisławowie.

Wysoka Rada szkolna krajowa przyznała dekretem z dnia 10 września 1889 l. 15445 profesorowi Józefowi Tulasiewiczowi trzeci dodatek pięcioletni.

J. E. Pan Minister W. i O. reskrytem z dnia 19 września 1889 l. 19070 udzielił profesorowi Stanisławowi Stodolakowi z powodu choroby urlopu do końca pierwszego półrocza r. s. 1889/90.

Wysoka Rada szkolna krajowa przyznała dekretem z dnia 29 października 1889 l. 19263 profesorowi Feliksowi Baczakiewiczowi trzeci dodatek pięcioletni.

Wydział krajowy uchwałą z dnia 31 stycznia 1891 l. 1 nadał Stanisławowi Szmaciarczowi, uczniowi V klasy, stypendyum z fundacyi ks. Andrzeja Sławka, w kwocie rocznej 50 złr.

W dniu 30 stycznia 1890 zakończono pierwsze półrocze, drugie zaś rozpoczęto dnia 3 lutego.

Wysoka Rada szkolna krajowa reskrytem z dnia 24 stycznia 1890 l. 1301 przeniosła ze względów służbowych tutejszych zastępców nauczycieli: Piotra Niebieszczańskiego do szkoły realnej i Włodzimierza Służewskiego do III gimnazjum w Krakowie.

W dniach od 10 do 13 lutego hospitował zakład tutejszy c. k. Inspektor krajowy Wny Pan Dr. Zygmunt Samolewicz.

Wysoka Rada szkolna krajowa reskrytem z dnia 25 lutego 1890 l. 2433 przyznała dyrektorowi Tadeuszowi Skubie czwarty dodatek pięcioletni.

J. E. Pan Namiestnik Dr. Kazimierz hr. Badeni zwiedził zakład tutejszy w dniu 14 maja; Jego Ekscelencya przybył przed godziną 8 rano do zakładu, następnie przysłuchiwał się lekcyi języka polskiego w kl. IIIa i lekcyi języka niemieckiego w klasie

IIa+b; poczem zwiedziwszy sale, w których odbywał się podówczas pisemny egzamin dojrzałości, opuścił zakład przed godziną 10.

Pisemny egzamin dojrzałości odbył się w połowie miesiąca maja, ustny zaś pod przewodnictwem Profesora uniwersytetu Jagiellońskiego Wgo Pana Dra Wincentego Zakrzewskiego w dniach od 23 do 28 czerwca; wynik egzaminu dojrzałości podaje się pod koniec niniejszego sprawozdania.

W ciągu roku szkolnego przystępowała młodzież katolicka trzy razy do spowiedzi i komunii, w wielkim zaś tygodniu odprawiła trzydniowe rekolekcyje.

Rok szkolny zakończono dnia 30 czerwca uroczystém nabożeństwem i rozdaniem świadectw.

*

*

*

††. W dniu 9 stycznia r. 1890 rozstał się z tym światem Lewicki Piotr, uczeń IIb klasy, a w dniu 10 marca Pajerski Jakób z klasy VIII wskutek dłuższej choroby piersiowej; obaj odznaczali się chlubnymi postępami w naukach i wzorowymi obyczajami; to też przedwczesny zgon obydwu tych młodzieńców, rokujących na przyszłość najpiękniejsze nadzieje, wzbudził powszechny żal w zakładzie.

VII.

Statystyka uczniów.

Tytuły	I		II		III		IV		V	VI	VII	VI.I	Razem
	a	b	a	b	a	b	a	b					
1. Liczba uczniów:													
Z końcem r. szk. 1889	40	42	37	32	31	34	48	—	31	56	30	36	417
Z początkiem r. szk. 1890	53	55	39	42	34	33	33	33	36	32	51	33	474
Przyjęto w ciągu r. s. 1890	1	1	2	4	1	1	2	—	1	1	1	1	16
Ogółem przyj. w r. s. 1889	54	56	41	46	35	34	35	33	37	33	52	34	490
a mianowicie:													
Z obcych zakładów:													
a) z promocyą	51	51	10	7	2	3	7	2	2	4	1	5	145
b) repetentów	1	—	—	2	1	1	3	2	1	2	—	—	13
Z tutejszego zakładu:													
a) z promocyą	—	—	30	32	30	27	24	27	33	26	51	27	307
b) repetentów	2	5	1	5	2	3	1	2	1	1	—	2	25
W ciągu r. sz. wystąpiło:	11	8	4	6	4	3	2	1	4	3	6	3	55
L. ucz. z końcem r. s. 1890	43	48	37	40	31	31	33	32	33	30	46	31	435
a mianowicie:													
a) publicznych	42	46	36	39	31	30	31	32	31	30	45	29	422
b) prywatnych	1	2	1	1	—	1	2	—	2	—	1	2	13
2. Według miejsca urodzenia:													
Z W. Ks. Krakowskiego	23 ¹	25 ¹	14 ¹	12	14	14	11 ¹	12	17 ¹	13	24	14	193 ⁵
Z Galicji	15	19	20	26	12	13	18	17	12	14	19 ¹	13 ²	198 ³
Z innych krajów kor. . .	3	—	—	—	2	—	—	1	—	1	—	—	5 ¹
Z poza Austrii	1	2 ¹	2	1	3	3 ¹	2 ¹	2	2 ¹	2	2	2	26 ⁴
Razem	42 ¹	46 ²	36 ¹	39 ¹	31	30 ¹	31 ²	32	31 ²	30	45 ¹	29 ²	422 ¹³
3. Według narodowości było:													
Polaków	42 ¹	46 ²	36	37	31	29 ¹	31 ²	32	31 ²	28	45 ¹	28 ²	416 ¹¹
Rusinów	—	—	— ¹	1	—	1	—	—	—	1	—	—	3 ¹
Węgier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2 ¹
Czechów	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	42 ¹	46 ²	36 ¹	39 ¹	31	30 ¹	31 ²	32	31 ²	30	45 ¹	29 ²	422 ¹³
4. Według wyznania:													
rzymsko-katolickiego . .	29 ¹	32 ²	29	25 ¹	24	23 ¹	24 ²	24	20 ²	15	36 ¹	18 ²	299 ¹²
grecko-katolickiego . .	1	—	— ¹	1	—	1	—	—	—	1	1	—	5 ¹
ewangelickiego	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
możeszowego	12	14	7	13	7	5	7	8	11	13	8	10	115
Razem	42 ¹	46 ²	36 ¹	39 ¹	31	30 ¹	31 ²	32	31 ²	30	45 ¹	29 ²	422 ¹³
5. Wiek uczniów:													
11 lat liczyło	10	13 ²	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23 ³
12 " "	13 ¹	14	14 ¹	7	—	—	—	—	—	—	—	—	48 ³
13 " "	8	10	10	10 ¹	6	6	—	1	—	—	—	—	51 ¹
14 " "	4	5	9	10	12	9	6	9	1	—	—	—	65
15 " "	5	4	2	6	8	5 ¹	10 ¹	8	14 ²	—	—	—	63 ⁴
16 " "	1	—	1	6	3	8	13	7	5	9	1	—	54
17 " "	1	—	—	—	1	1	2 ¹	2	6	8	14	3	38 ¹
18 " "	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	13 ¹	14 ¹	39 ²
19 " "	—	—	—	—	—	1	—	1	—	5	5	8	20
20 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	1 ¹	8 ¹
21 " "	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	6	1	10
22 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
23 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Razem	42 ¹	46 ²	36 ¹	39 ¹	31	30 ¹	32 ²	32	31 ²	30	45 ¹	29 ²	422 ¹³

Tytuły	I		II		III		IV		V	VI	VII	VIII	Razem
	a	b	a	b	a	b	a	b					
6. Kasyfikacya uczniów za 2 półr.													
Stopień celujący	4	2	1	2	3	2	1	5	1	1	5	3	30
" I.	23 ¹	22 ¹	29 ¹	26 ¹	22	17 ¹	19 ²	12	26 ¹	23	26	26 ¹	271 ⁰
" II.	3	5	1	2	2	4	4	3	—	1	4	—	29
" III.	7	9 ¹	—	2	2	2	3	8	—	1	1	—	35 ²
Do egz. popr. przypuszcz.	5	8	5	7	2	5	4	4	4 ¹	4	9 ¹	—	57 ²
Razem	42 ¹	46 ²	36 ¹	39 ¹	31	30 ¹	31 ²	32	31 ²	30	45 ¹	29 ²	422 ¹³
7. Opłaty szkolne:													
Opłatę szkolną płaciło:													
w I półroczu	48	53	12 ¹	17 ¹	11	10 ¹	15 ¹	16	13 ¹	13	18	14 ¹	240 ⁶
w II półroczu	19 ¹	26 ²	11 ¹	14 ¹	14	13 ¹	14 ²	12	12 ²	12	21 ¹	13 ²	181 ²³
Od połowy uwolniono:													
w I półroczu	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
w II półroczu	3	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	5
Od całej opl. uwolniono:													
w I półroczu	—	—	25	27	23	22	16	17	21	17	31	18	217
w II półroczu	20	20	25	25	17	17	16	19	19	18	24	16	236
Opłata szkolna wynosiła:													
w I półroczu zlr.	960	1060	260	360	220	220	330	320	280	260	360	300	4930
w II półroczu zlr.	430	560	240	300	280	280	330	250	280	240	440	300	3930
Razem	1390	1620	500	660	500	500	660	570	560	500	800	600	8860
Taksy wstępne wynosiły	109-20	107-10	21	21	6-30	10-50	23-10	8-40	6-30	12-60	2-10	10-50	338-10
Datki ne środki naukowe	54	56	41	46	35	34	35	33	37	33	52	34	490
Taksy za dupl. świadectw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
													848-10
8. Frekwencya na naukę przed-													
miotów nadobowiązkowych:													
Historya kraju rodzin. . .	—	—	—	—	31	30	31	32	—	30	45	—	199
Kaligrafia	30	33	16	22	—	—	—	—	—	—	—	—	101
Gymnastyka	15	28	29	13	19	12	10	14	8	10	17	—	175
Śpiew	9	14	13	11	7	7	3	4	8	4	7	—	87
Stenografia	—	—	—	—	—	—	—	—	9	11	13	—	33
9. Stypendya:													
Stypendyum pobierało . .	1	—	1	—	—	—	3	—	1	—	5	—	11
Łączna kwota pob. styp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1577-50

VIII.

Pomoc koleżeńska.

W roku szkolnym 1890 wpłynęło z dobrowolnych datków rodziców i opiekunów uczniów 68 zlr. 40 ct. w. a.

Kwotę powyższą wydano w całości na wsparcie najuboższych uczniów a w szczególności na zakupno odzieży, obuwia i na zapomogi w gotówce.

Osobom, które przy wpisach uczniów lub też w ciągu roku szkolnego przyczyniły się datkami do zasilenia szczupłego funduszu pomocy koleżeńskiej, składa dyrekcyja niniejszem uprzejme podziękowanie.

IX.

KLASYFIKACYA UCZNIÓW

za drugie półrocze r. szk. 1890.

Klasa I a.

1. Kozik Michał
2. Zwoliński Maryan
3. Kaufmann Hugo
4. Ostrowski Kazimierz
5. Dallet Józef
6. Fischlowitz Józef
7. Flessler Józef
8. Gawliński Jerzy
9. Gargul Karol | 10. Gorgoń Franciszek
11. Gutmann Maksym.
12. Korczyński Antoni
13. Kowalski Józef
14. Kus Józef
15. Niwicki Zygmunt
16. Pajor Zygmunt
17. Romański Wiktor
18. Rosenstrauch Zygm. | 19. Rudolphi Adam
20. Schneider Hirsch
21. Stein Stanisław
22. Śliwa Dominik
23. Soldinger Henryk
24. Taborski Frankciszek
25. Ustyanowicz Adam
26. Winnicki Włodzim.
27. Zaleski Mieczysław |
|---|---|--|

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5, stopień II otrzymało 3, stopień III 7 uczniów.

Klasa I b.

1. Rajski Władysław
2. Teichlauf Wilhelm
3. Biełiński Leon
4. Bilski Klemens
5. Cieślak Antoni
6. Ebersohn Elias
7. Fendler Izak
8. Filipkiewicz Wład. | 9. Hajdo Teofil
10. Hermann Leon
11. Knoblauch Stan.
12. Kosowski Stefan
13. Kurlito Józef
14. Lauer Samuel
15. Legutko Wiktor
16. Mirtenbaum Leon | 17. Mrozek Józef
18. Płonka Ludwik
19. Prokesz Joachim
20. Reymann Konrad
21. Szafrąński Felix
22. Szumiński Apolon.
23. Świętnicki Jan
24. Wyporek Szczepan |
|---|---|---|

25. Wodzicki Feliks (prywatysta).

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 8, stopień II otrzymało 5, stopień III 9 uczniów.

Klasa II a.

1. Reiner Ryszard
2. Bednarski Bolesław
3. Borowczyk Władysł.
4. Budziński Franc.
5. Bugajski Józef
6. Chrzan Bogusław
7. Cybulski Teodor
8. Einäugler Juliusz
9. Emilewicz Tadeusz
10. Feunereisen Teodor | 11. Fruchthändler Chaim
12. Gawalewicz Adolf
13. Gismann Edward
14. Gulkowski Stanisław
15. Kaczmarczyk Józef
16. Kannenberg Tadeusz
17. Korzeniowski Alfred
18. Lehrfreund Michał
19. Liebermann Emil
20. Maciaga Władysław | 21. Nowak Władysław
22. Piasecki Kazimierz.
23. Salawa Wojciech
24. Seweryn Józef
25. Siedlecki Leon
26. Skuba Stanisław
27. Supiński Stanisław
28. Szmaciarsz Franciszek
29. Wierzejski Stan.
30. Wyroba Jan. |
|---|---|---|

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5. Stopień II otrzymał 1.

Klasa II b.

1. Krzecziosz Jan	10. Gut Franciszek	19. Nawara J6ef
2. Soldinger Emanuel	11. Gutwiński Fr. J6zef	20. Palkaj Leop. Edm.
3. Budzynowski Leon	12. Haberfeld Gustaw	21. Perlberger Hirsch
4. Cyfer Samuel	13. Hirschhorn Jak6b	22. Sławiński Winc. J.
5. Duszyński M. Z.	14. Kasprzyk Benedykt	23. Stec Franciszek
6. Friedmann Maurycy	15. Kiszka Stan. Wal.	24. Süsskind Dawid
7. Goldgart Maurycy	16. Korngold J6zef	23. Sysło Ludwik
8. Gołab Stan. Al.	17. Kuliński J6zef	26. Szańkowski S. F. P.}
9. Grygłoski Karol	18. Miedniak Kaz. M.	27. Westfried J6zef
	28. Woźniczka Ignacy.	

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 7; Stopień II otrzymało 2, stopień III 2 uczniów.

Klasa III a.

1. Leonhard Stanisław	9. Buczyński J6zef	17. Nadel Mendel
2. Mika Wincenty	10. Chmurski Antoni	18. Reiner Pinkus
3. Nowak Feliks	11. Gmitrzak Zygmunt	19. Rychłowski Kazim.
4. Abeles Joel	12. Grodzicki J6zef	20. Świerczewski E.
5. Artz Władysław	13. Gutmann J6zef	21. Tułasiewicz Stan.
6. Batko J6zef	14. Hanusz Stanisław	22. Wasserberger Leon
7. Bonkowski Edward	15. Kizel Stefan	23. Zasacki Kazimierz
8. Buchała Franciszek	16. Kremler Hirsch	24. Żegestowski Kazim.

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2, stopień II otrzymało 2, stopień III 2 uczniów.

Klasa III b.

1. Kucik Paweł	7. Kuliński Kazimierz	13. Pelz Maurycy
2. Teufel Salomon	8. Lané Bogusław	14. Plachecki Zdzisław
3. Bodzioch Piotr	9. Leinkram Michał	15. Romański Adam
4. Buzala Kazimierz	10. Macheles Zygmunt	16. Staszewski Miecz.
5. Duchowicz Bronisław	11. Olszewski Włodz.	17. Szybowski J6zef
6. Firliciński Adam	12. Orłowski Jan	18. Takuński Jak6b
	19. Wawreczka J6zef.	

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5, drugi stopień otrzymało 4, III 2 uczniów.

Klasa IV a.

1. Bobrowski Emil	8. Nowotny Jan	14. Sibauer Mieczysł.
2. Błachociński Antoni	9. Nowotny Julian	15. Szwarz Jan Kanty
3. Brason Ludwik	10. Nycz Michał	16. Taniowski Alfred
4. Haduch Ludwik	11. Reiner Zygfryd	17. Wadowski Stefan
5. Janczy Wojciech	12. Reinsperger J6zef	19. Weinheber Abraham
6. Korczyński Edward	13. Schauer Jak6b	19. Wierzbicki Tadeusz
7. Matula Jan		20. Wolff Eugeniusz.

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4, stopień II otrzymało 4, stopień III otrzymało 3 uczniów.

Klasa IV b.

1. Hanusiak Władysław	7. Dembowski Leon	12. Kahane Max
2. Jachimczak Franc	8. Duda Franciszek	13. Klebert Adam
3. Kopijas Józef	9. Gawęda Stanisław	14. Owsński Józef
4. Sandacz Józef	10. Gryglewski Miecz.	15. Pelz Scholem
5. Wnęk Józef	11. Jelonek Bruno	16. Święcicki Jan
6. Bobowski Władysław		17. Willer Maksymilian

Do poprawczego egzaminu przeznaczono 4, stopień II otrzymało 3, stopień III 8 uczniów.

Klasa V.

1. Szmciarz Stanisław	10. Josse Alfred	19. Mazurski Józef
2. Berger Aron	11. Junger Marek	20. Pagowski Edmund
3. Emilewicz Franciszek	12. Jüttner Marvan	21. Porebski Józef
4. Fragner Izajasz	13. Kościński Wład.	22. Silberstein Józef
5. Gawor Błażej	14. Król Ignacy	23. Szurek Jan
6. Goldwasser Łazarz	15. Landau Saul	24. Szymczykwicz St.
7. Herz Teodor	16. Laskowski Wład.	25. Urbanik Franciszek
8. Janiga Stanisław	17. Łobaczewski Wacław	26. Wachtel Michał
9. Janik Wojciech	18. Mandelbaum Gabr.	27. Weinsberg Jakób

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów.

Klasa VI.

1. Jossé Ferd. Józef	9. Huppenthal Karol	17. Prysak Bolesław
2. Auerbach Majer	10. Kannenberg Stan.	18. Przeworski Józef
3. Baczakiewicz Jan K.	11. Kohn Jakób	19. Scharf Mojżesz
4. Beckmann Leon	12. Liebermann Samuel	20. Schudmak Ansel
5. Bocheński Kazimierz	13. Merz Alfred	21. Sokołowski Witold
6. Friedmann Ludwik	14. Mirek Franciszek	22. Spring Jakób
7. Göllner Rudolf	15. Paczowski Jan	23. Süsser Bendec
8. Herschthal Salem	16. Popiel Bronisław	24. Weisło Tomasz.

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów, stopień II otrzymał 1, stopień III 1 uczeń

Klasa VII.

1. Iskrzycki Tadeusz	11. Flach Józef	21. Merz Ludwik
2. Kieszkowski Jerzy	12. Garycki Jan	22. Munk Tadeusz
3. Macko Andrzej	13. Grünhut Berel	23. Nowotny Franc.
4. Matakiewicz Antoni	14. Herz Wolf	24. Pacyna Józef
5. Tataarczuch Tadeusz	15. Kukalski Adam	25. Poniński Adolf
6. Bartmański Władysł.	16. Landau Schachna	26. Siedlecki Michał
7. Berezowski Tadeusz	17. Latinik Jan	27. Skórkowski Wacław
8. Dallet Józef	18. Latkowski Józef	28. Srokowski Stanisław
9. Dobrowolski Stanisł.	19. Markiewicz Bronisł.	29. Wedrychowski St.
10. Dudek Franciszek	20. Meisels Adolf	30. Wibiral Edward
	31. Wierzbicki Stanisław	

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 9, stopień II otrzymało 4, stopień III otrzymał 1 uczeń.

Klasa VIII.

Stopień celujący otrzymało	3
Stopień I otrzymało	26
Razem	29

Wynik egzaminu dojrzałości.

Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się:

a) uczniów publicznych	29
b) externistów	6
c) prywatysta	1
Razem	36

Od ustnego egzaminu odstąpiło 3 uczniów.

Egzamin dojrzałości z odznaczeniem złożyli:

1. Chajes Henryk z Krakowa, ur. w r. 1872
2. Kaczmarczyk Józef z Nowego Targu, ur. w r. 1871
3. Marek Zygmunt z Krakowa, ur. w r. 1872
4. Piasecki Eugeniusz ze Lwowa, ur. w r. 1872.

Za dojrzałych uznani zostali:

5. Christiani Grabieński Zygmunt z Przybyszówki ur. w r. 1871
6. Dłużynski Witold z Krakowa, ur. w r. 1872
7. Elters Wolf recte Wilhelm z Krakowa, ur. w r. 1871
8. Geldwerth Leon z Krakowa, ur. w r. 1872
9. Goldwasser Edward z Krakowa, ur. w r. 1872
10. Jaugustyn Stanisław z Krakowa, ur. w r. 1871
11. Jelonek Modest z Ludwinowa, ur. w r. 1872
12. Kawalerski Stefan z Podgórze, ur. w r. 1871
13. Kazarlik Mieczysław z Wielicza, ur. w r. 1871
14. Kluk Kluczycki Franciszek ze Żmigrodu now., ur. w r. 1873
15. Kościński Stanisław z Krakowa, ur. w r. 1872
16. Kubalski Edward z Trzcienica, ur. w r. 1872
17. Landau Izak z Krakowa, ur. w r. 1872
18. Landau Pinkus z Krakowa, ur. w r. 1873
19. Paszkiewicz Tadeusz ze Starego Sącza, ur. w r. 1871
20. Piekarczyk Antoni z Krakowa, ur. w r. 1868
21. Sternschuss Adolf z Ditkowic, ur. w r. 1873
22. Wyrobek Antoni z Jawiszowic, ur. w r. 1868
23. Żubrzycki Stanisław z Chrzanowa, ur. w r. 1872
24. Żuławski Leon z Limanowy ur. w r. 1872
25. Słomiński Kasper z Wielichowca, ur. w r. 1869
26. Rodzoń Józef z Dobromila, ur. w r. 1868
27. Zakaszewski Witold z Leśniówki, ur. w r. 1868

Do egzaminu popr. przeznaczono 4, reprobowano na rok 1, bez terminu 1.

TREŚĆ.

1. Galicyjskie pająki z rodziny Salticoidae, podał Władysław Kulczyński.
 2. Część urzędowa, przez c. k. Dyrektora.
-

